

FAKULTA P ÍRODOV DN -HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: KPP

Studijní program: U itelství pro 2.stupe ZŠ

Studijní obor eský jazyk – anglický jazyk
(kombinace)

**MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA – ST ET
TEORIE S PRAXÍ**

Intercultural education – the theory in practice

Diplomová práce: 09-FP-KPP-10

Autor:

Petra Junková

Podpis:

Adresa:

Sn hur ina 678

460 15, Liberec 15

Vedoucí práce: PhDr. Simona Kíryková, Ph.D.

Konzultant:

Po et

stran	graf	obrázk	tabulek	pramen	p íloh
107	17	0	18	37	4 + 1 CD

CD obsahuje celé zn ní diplomové.

V Liberci dne:

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Berou na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum

Podpis

Ráda bych poděkovala především vedoucí této práce PhDr. Simon Kirykové, PhD. za její ochotu pomoci mi během naší spolupráce.

Dále děkuji všem, kteří se ochotně zúčastnili průzkumu, a mé rodině za její podporu.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá pro dnešní dobu velmi důležitým tématem multikulturalismu. Teoretická část definuje pojmem multikulturalismus a vnuje se multikulturní situaci v České republice. Dále se zabývá problematikou multikulturní výchovy samotné, její realizací ve vzdělání a institucemi, které se multikulturním problémem nejen v naší společnosti vnují. Praktická část zkoumá připravenost učitelů a studentů 2. a 3. ročníku pedagogických fakult na multikulturní prostředí ve škole a výuku multikulturní výchovy. Následující analýza je založena na průzkumu, kterého se zúčastnilo 50 respondentů, a rozhovorech s učitelkou střední školy a pracovnící Národního institutu pro další vzdělávání. Navrhované změny pro výuku studentů pedagogické fakulty a připravenost učitelů využívat multikulturní témata ve svých podmínkách jsou založeny na výsledcích tohoto průzkumu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Multikulturalismus, multikulturní výchova, menšina, majoritní společnost, etnikum, postoje, stereotypy, předsudky, přezové téma, multikulturní centra, rámcový vzdělávací program.

SUMMARY

This diploma thesis is focused on a really important problem of the present society, multiculturalism. In the theoretical part it defines the term multiculturalism and describes the multicultural situation in the Czech Republic. Then it covers the problem of the intercultural education itself, its realisation and institutions which deal with multicultural problems not only in the Czech Republic. In the practical part it studies university students' (from the 5th to the 8th term) and nowadays teachers' preparedness to multicultural environment of schools and teaching intercultural education. The following analysis is based on the research of 50 informants and interviews with a teacher of a high school and a worker of National Institution for Further Education. There are changes suggested for education of students of a pedagogical faculty and teachers' preparedness to use multicultural topics in their subjects based on results of the research.

KEYWORDS

Multiculturalism, intercultural education, minority, majority, ethnicity, attitudes, stereotypes, prejudice, multicultural centres, The Framework Educational Programme.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit der für die heutige Zeit sehr wichtigen Frage des Multikulturalismus. Der theoretische Teil definiert den Begriff des Multikulturalismus und befasst sich mit der multikulturellen Situation in der Tschechischen Republik. Weiterhin widmet er sich der Problematik der multikulturellen Erziehung an sich, ihrer Umsetzung in der Bildung und den Institutionen, die sich mit den multikulturellen Problemen nicht nur in unserer Gesellschaft beschäftigen. Der praktische Teil untersucht die Bereitschaft von Lehrern und Studenten des 2. und 3. Jahrgangs an pädagogischen Fakultäten für das multikulturelle Milieu in Schulen und für den Unterricht der multikulturellen Erziehung. Die Analyse basiert auf einer Umfrage, an der 50 Respondenten teilgenommen haben, und auf Interviews mit einer Mittelschullehrerin und mit einer Mitarbeiterin des Nationalen Instituts für die Weiterbildung. Die vorgeschlagenen Änderungen für die Ausbildung von Studenten an der pädagogischen Fakultät und die Bereitschaft von Lehrern zum Ausnützen von multikulturellen Themen in ihren Fächern beruhen auf den Ergebnissen dieser Untersuchung.

Schlüsselwörter

Multikulturalismus, multikulturelle Bildung, Minderheit, Mehrheitsgesellschaft, Ethnizität, Einstellungen, Stereotypen, Vorurteile, fächerübergreifendes Thema, multikulturelles Zentrum, Rahmenlehrplan.

OBSAH

I.	ÚVOD	12
II.	TEORETICKÁ ÁST	13
1.	MULTIKULTURALISMUS	13
2.	ANTIDISKRIMINA NÍ ZÁKON	14
3.	MENŠINY	16
3.1.	KLASIFIKACE MENŠIN	16
3.2.	ETNICKÉ MENŠINY	17
3.2.1.	PODMÍNKY PRO MIGRACI V ĚSKÉ REPUBLICE	17
3.2.2.	ADAPTACE, INTEGRACE MIGRANTŮ	19
3.2.3.	NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ĚSKÉ REPUBLICE	22
3.2.4.	INTERKULTURNÍ ROZDÍLY MEZI ETNIKY	25
3.2.5.	ETNICKÉ V DOVÍ (postoje, stereotypy a p edsudky)	27
4.	MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	34
4.1.	DEFINICE	34
4.2.	V ĚDECKÉ P ÍSTUPY ZAKLÁDAJÍCÍ MV	36
4.3.	OBSAH MV	38
4.4.	TEMATICKÉ OKRUHY	39
4.5.	METODY MV	41
5.	REALIZACE MV VE VZD LÁVACÍCH PROGRAMECH	42
5.1.	BÍLÁ KNIHA	42
5.2.	RVP	43
6.	MULTIKULTURNÍ CENTRA	44
6.1.	MULTIKULTURNÍ CENTRUM V PRAHA	44
6.1.1.	CÍLE	44
6.1.2.	INNOST	44
6.2.	LIBERECKÉ ROMSKÉ SDRUŽENÍ	46
6.2.1.	KONTATKNÍ CENTUM LRS	46
7.	NÁRODNÍ INSTITUT DALŠÍHO VZD LÁVÁNÍ	47
III.	PRAKTICKÁ ÁST	49
8.	CÍLE A P ĚDPOKLADY	49
9.	POUŽITÉ METODY	49

10. VLASTNÍ PRŮZKUM	50
10.1. DOTAZNÍK PRO STUDENTY PF A UČITELE.....	50
10.1.1 VÝSLEDKY PRŮZKUMU.....	51
10.2. ROZHOVOR.....	78
10.2.1. ROZHOVOR S PRACOVNICÍ NIDV.....	78
10.2.2. ROZHOVOR S UČITELKOU ŠŠ.....	79
10.3. VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	82
10.4. NAVRHOVANÉ ZMĚNY.....	83
11. SHRNUTÍ	84
IV. ZÁVĚR	85
V. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	90
VI. SEZNAM PŘÍLOH	93

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

aj. = a jiný, a jiní, a jinak

apod. = podobn

atd. = a tak dále

R = česká republika

EU = Evropská unie

LRS = Liberecké romské sdružení

MŠMT = Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV = multikulturní výchova

např. = například

NIDV = Národní institut pro další vzdělávání

PF = pedagogická fakulta

RVP = Rámcový vzdělávací program

SŠ = střední škola

ŠVP = školní vzdělávací program

TUL = Technická univerzita v Liberci

tj. = to jest

tzv. = tak zvané

USA = The United States of America

viz = videre licet

ZŠ = základní škola

I. Úvod

Integrace pěstováníhovalc vyvolává řadu otázek, proto multikulturní výchova je dnes často diskutovaným tématem. Je také zaazena jako prázové téma v rámciovém vzdělávacím programu. Otázkou zůstává, jak se s tímto úkolem vypořádávají učitelé v praxi, jak jsou připravováni studenti pedagogických fakult na tuto problematiku a jakým problémem se setkávají učitelé v reálném vzdělávacím procesu.

Názvem této diplomové práce je *Multikulturní výchova - st et teorie s praxí*. Zapracováním multikulturní výchovy do vzdělávacích programů je na učitele kladen náročný úkol – uvést teoretické pojetí multikulturní výchovy v praxi. Tato úloha není snadno proveditelná, a proto se zamůžeme na praktické pojetí multikulturní výchovy ve vzdělávacím procesu.

V teoretické části se budeme zabývat pojmem multikulturalismu a multikulturní situací v České republice. V této pozornost soustředíme na problematiku etnických menšin, protože jsou v dnešním základním školství nejrozšířenější. S touto problematikou úzce souvisejí postoje a předpoklady žáků, proto se zamůžeme na možnosti změny postojů a předpokladů v menšinách. Dále specifikujeme multikulturní výchovu jako prázové téma rámciového vzdělávacího programu, především její cíle, metody a postupy v současném školním vzdělávání. V další části diplomové práce se budeme zabývat realizací multikulturní výchovy. Poslední část této diplomové práce mapuje multikulturní centra a možnosti, kam se mohou učitelé a studenti pedagogických fakult obrátit o pomoc.

Praktická část si klade za cíl prozkoumat úroveň připravenosti učitelů a současných studentů pedagogické fakulty na výuku multikulturní výchovy v praxi a zjistit možnosti dalšího vzdělávání pro učitele. Za tímto účelem provedeme průzkum na pedagogické fakultě Technické univerzity v Liberci a vybraných školách. Dále uvedeme rozhovor s učitelkou státní školy a pracovnící Národního vzdělávacího institutu pro další vzdělávání. Na základě terénního průzkumu navrhne možné změny.

II. Teoretická část

1. Multikulturalismus

Pojem multikulturalismus se začal používat v 60. letech 20. století ve Švýcarsku a poté v Kanadě. Slovo samotné vzniklo z latinských slov *multus* „mnohý, etný“ a *colere, cultus* „pěstovat“. Tento pojem můžeme užívat v různých rovinách. V tom nejširším slova smyslu řeší multikulturalismus otázku vzájemného soužití majoritní společnosti s minoritami (jejich vzájemný respekt, toleranci k jinakosti, rovnoprávnost apod.). Minority mohou být vymezené rasou, národem, etnikem, náboženstvím, kulturou, subkulturou, handicapem, sociokulturní úrovní nebo dalšími charakteristikami. Většina těchto menšin usiluje o zachování a rozvoj jejich jazyka, kultury apod. za účelem ochrany společných zájmů.

V zemích západní Evropy se problematika multikulturalismu stala centrem odborného zájmu po druhé světové válce, v české republice to bylo až po sametové revoluci v 90. letech 20. století. A koliv podíl menšin je v mnoha evropských zemích výrazně vyšší, i v české republice se v posledních letech mění národnostní složení a přibývá národnostních menšin, které donedávna nebyly na našem území zastoupeny (poprvé v omezené míře). V dnešní době je migrace přirozenou součástí celého světa (v důsledku společenských a politických změn), proto bude docházet ke stále většímu vlivu různých národů a kultur.

Václavík¹ považuje za základ soužití mezi etniky a kulturami vzájemný respekt v rámci jednotlivým kulturním systémům. Každá kultura má podle autora právo zachovat si svou vlastní identitu. „Každý jedinec má právo, aby byl ostatními respektován jako rovnocenný partner, to ovšem znamená, že musí být taky respektován jeho převod a na něm závislá hodnotová a kulturní orientace.“

Interkulturní vzdělávání² pohlíží na multikulturalismus ve čtyřech rovinách. Multikulturalismus pojímá jako:

- Stav společnosti, ve které žijí různé sociokulturní skupiny (což neznamená automaticky přítomnost vzájemné tolerance a respektu).
- Proces, při kterém dochází ke vzájemnému ovlivňování kultur a případně i k vytváření nových systémů.
- Vědeckou teorií, která se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti.

¹ VÁCLAVÍK, D. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě I.: Základní problémy, Židé*. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001, 120 s. ISBN 80-7083-457-9

² *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny. 2002. 84s. ISBN 80-7106-614-1

- Společný cíl, v domě úsilí o vytvoření pluralitní společnosti založené na vzájemném respektu, rovnosti, toleranci a konstruktivní spolupráci.

2. Antidiskriminační zákon

Dne 13. června 2009 Senát schválil zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací neboli antidiskriminační zákon³, který zapracovává příslušné předpisy Evropského společenství a navazuje na Listinu základních práv a svobod a mezinárodní smlouvy. Jedním z cílů zákona je snaha o posílení práva všech lidí bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženství apod., na rovnost v přístupu ke všem oblastem života a zákaz různých forem diskriminace.

Podle §1 odstavce 1 tento zákon vymezuje právo na rovné zacházení v následujících oblastech:

- a) práva na zaměstnání a přístup ke zaměstnání,
- b) přístup ke povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti,
- c) pracovních a jiné závislé činnosti, v etnickém odlišování,
- d) členství a činnosti v odborových organizacích, radách zaměstnanců nebo organizacích zaměstnavatelů,
- e) členství a činnosti v profesních komorách, v etnických výhodách, které tyto organizace svým členům poskytují,
- f) sociálního zabezpečení,
- g) příznání a poskytování sociálních výhod,
- h) přístup ke zdravotní péči a jejího poskytování,
- i) přístup ke vzdělávání a jeho poskytování,
- j) přístup ke zboží a službám, v etnickém bydlení, pokud jsou nabízeny nebo poskytovány ve veřejnosti.

Zákon rozlišuje několik druhů diskriminace:

- Písemná diskriminace je znevýhodňující jednání (i opomenutí) s jednou osobou ve srovnatelné situaci s jinou osobou z důvodu rasy nebo etnického původu, pohlaví (i z důvodu těhotenství nebo mateřství), sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženství i víry nebo proto, že je bez vyznání, jazyka, politického i jiného

³ Antidiskriminační zákon [online]. 20.7. 2009. Dostupné z WWW: www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/35544/30044

smýšlení, národnosti, členství nebo členosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích a jiných sdruženích sociálního původu, majetku, rodu, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině; o podobou diskriminaci se nejedná, pokud je rozdílné zacházení v souladu s právním úelem a prostředky k jeho dosahování jsou přiměřené a nezbytné.

- Podobou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního rozhodnutí je z nich kterého z důvodů uvedených výše osoba znevýhodněna oproti ostatním.
- Obtěžování.
- Sexuální obtěžování.
- Pronásledování.
- Pokyn nebo navádění k diskriminaci.

V §5 daného zákona se uvádí tzv. přípustné formy rozdílného zacházení, které vymezují to, co není možné považovat za diskriminaci. Za diskriminaci není například považována podmínka minimálního věku v kurzu praxe pro výkon určitého zaměstnání, ochrana žen z důvodu těhotenství a ochrana zdravotně postižených. Diskriminací není ani stanovení rozdílného odchodového věku pro muže a ženy.

Zákon ukládá obžalovanému z diskriminace povinnost dokázat, že se dané diskriminace nedopustil, například v případě postupů k zaměstnání, v vzdělávání, zdravotní a sociální péči a prodeji zboží a služeb a v případě postupů ke zboží a službám.

Osoba, který je diskriminován, má právo se domáhat přiměřeného zadostiučinění u soudu. Veřejný ochránce práv (ombudsman) má na starosti prosazování práva na rovnostné zacházení. Podle zákona má také poskytovat metodickou pomoc osobám z diskriminace, provádět výzkum, zveřejňovat zprávy a komunikovat s příslušnými evropskými organizacemi a úřady.

Zákon si během své dlouhé cesty k uzákonění našel celou řadu odpůrců a zastánců. Mimo jiné je mu vytýkáno, že antidiskriminační zákon je co do svého proklamovaného cíle nadbytečný - pokud jde o ochranu osob před skutečnými ústrky a diskriminací, nepřináší nic nového, nebo už samotná *Listina základních práv a svobod*⁴ (1992) uvádí: „Základní práva a svobody se zaručí všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a

⁴ Listina základních práv a svobod [online]. 20.7.2009. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

náboženství, politického i jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Díky pozici České republiky ve střední Evropě a s ní souvisejícímu rostoucímu podílu imigrantů a jiných menšinových skupin, které se diferencují především díky uvolněnějším zvykům v poslední době, se na našem území nabízí velký prostor pro diskriminaci. Příkladem může být segregované romské školství a neochota zaměstnavatelů poskytnout pracovní místo příslušníkům etnických i jiných menšin. Dalším druhem diskriminace u nás jsou rozdílné pracovní podmínky pro muže a ženy na stejných pracovních pozicích (v České republice v posledním průzkumu Evropské unie skončila například v rovnosti platových podmínek mužů a žen), menšinové zastoupení žen na vedoucích pracovních pozicích atd.

Tato situace nevyhnutelně vede k nezbytnosti antidiskriminačního zákona. To, že takovýto zákon je uveden v platnost, ovšem nezaručí, že lidé zmíněný svůj postoj k daným menšinám, stejně tak nemají změnit předsudky vůči Romům, Ukrajincům, Vietnamcům, homosexuálům, sociálně slabým skupinám atd. Nicméně můžeme pomoci lidem, kteří patří do některé z těchto menšin, dovolat se svých práv a požadovat stejný přístup (od svého zaměstnavatele stejně jako od učitelů a vedení školy) jako k ostatním bez ohledu na jejich rozdílnost. Ve školství bychom měli dbát na zachování hodnot lidské důstojnosti, proto bychom se měli vyhnout jakékoliv formě diskriminace. Antidiskriminační zákon nebude mít asi vliv na vztahy v reálném vzdělávacím procesu, je ale nutné, aby si všichni byli vědomi svých práv a práv ostatních.

3. Menšiny

3.1. Klasifikace menšin

Pojem menšina obecně označuje menší část z nějakého celku (méně než jedna polovina celku). V našem případě chápeme menšinu jako sociologický, politologický a kulturně antropologický pojem, který označuje dobře vymezenou skupinu osob, jež se odlišuje od okolí „včetně“ společnosti a obvykle se i sama jako skupina chápe.

Akoliv známe mnoho druhů menšin, lidé mají tendenci spojovat tento pojem pouze s romskou menšinou, popř. s jinými etnickými (národnostními) menšinami. Matějka⁵ nabízí následující klasifikaci menšin:

⁵ ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. 112 s. ISBN 978-80-903953-0-5

- etnické menšiny,
- náboženské menšiny,
- socio-ekonomické menšiny (např. bezdomovci, milionáři),
- stavovské menšiny (šlechta i dnešní, např. vojáci),
- menšiny dané určitou fyzickou nebo psychickou charakteristikou (homosexuálové vrcholoví sportovci),
- menšiny dané určitou patologií (alkoholici, gambleri, toxikomani atd.),
- menšiny zkušeností (lidé, kteří prožili nebo prožívají něco, co poznamenává jejich život, např. rodiny s mentálně postiženým dítětem apod.).

Interkulturní vzdělávání⁶ navíc vymezuje menšiny v podobě subkultur. „Subkulturu lze vymezit jako společenství lidí, které je charakteristické určitými znaky (hodnotami, symboly, chováním, zvyky, vzhledem) uvnitř širšího kulturního rámce, do něhož patří. Subkultura záměrně udržuje svou odlišnost vůči dominantním normám, z nichž se zcela v doměnuje.“ Mezi takovéto subkultury patří například Hippii, Hooligans, Neonacisté atd.

3.2. Etnické menšiny

Navzdory široké škále minorit existují ve střední Evropě pozornosti menšiny etnické neboli národnostní. Na základních školách se nejčastěji setkáme právě s těmito menšinami, a proto jim věnuji následující kapitolu.

Etnická menšina je „skupina lidí, která tvoří v dané společnosti menšinu a bývá znevýhodněna pro své fyzické nebo kulturní vlastnosti, jimiž se liší od většinové populace.“⁷

3.2.1. Podmínky pro migraci v České republice

Slovo migrace pochází z latinského slova *migratio* neboli „stěhování“ a znamená přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je jedním z klíčových prvků v procesu populačního vývoje a velkou měrou ovlivňuje společnost a kulturní změny obyvatel.

⁶ Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro střední a vysokou školu. Praha: Lidové noviny. 2002. 84s. ISBN 80-7106-614-1

⁷ DOHNALOVÁ, M. - MALINA, J. *Slovník antropologie obecné a české společnosti*. Brno: CERM, 2006. 778 s. ISBN 80-7204-349-8.

Současná masivní migrace má mnoho příčin. Cílovou zemí jsou nejčastěji rozvinuté nebo rozvojové země. Nejbohatší země světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada a USA) mají na svých územích asi jednu třetinu světové populace imigrantů. Obecně lze říci, že mezinárodní migrace je stěhování obyvatelstva z chudého jihu na bohatý sever. Nejčastěji přitahují migranty do cílových zemí pracovní příležitosti. Pracovní migranti většinou neusilují o trvalé usídlení, ale snaží se v zahraničí stát jen krátkodobě a pomocí vydělaných prostředků zvýšit svůj sociální a ekonomický status v mateřské zemi. Dalším faktorem, který hraje v migraci roli, je demografický tlak (přirozeně rostoucí počet obyvatel například v některých oblastech Asie), ekologické katastrofy (přírodní nebo „technické“ povahy), ale také lidská potřeba poznávat nové, neznámé. Modernizace světa (informační revoluce, rozvoj komunikačního systému, zvyšování dopravní propojenosti a snižování ceny dopravy) podporuje rostoucí pohyb migrace.

Migrační politiky cílových zemí se snaží regulovat působení migrantů na své území. Česká republika, spolu s ostatními zeměmi střední Evropy, má specifický status v evropském migračním prostoru. Tento status je způsoben jak její geografickou polohou tak i politickou a ekonomickou situací.

Česká republika byla do roku 1989 uzavřená země. Byl problém se z České republiky odstěhovat a nabylo ani lehké se do země přistěhovat (a už jako cizinec nebo cizinec, který se tu chtěl usadit). Legislativní řešení pobytového režimu cizinců prošlo po sametové revoluci velkým vývojem. Do konce roku 1992 vstup cizinců na území SSR byl povolen jen na základě víz. Zákon neobsahoval ustanovení týkající se délky trvání víz nebo povolení k pobytu, ale to se změnilo zákonem z roku 1992. Tento zákon rozlišoval krátkodobá povolení k pobytu (do 180 dní), dlouhodobá (od 180 dní do 1 roku s možností prodloužení) a trvalá (s platností na 10 let) a poněkud podrobněji vymezoval práva a povinnosti cizinců i ostatních účastníků řízení o pobytovém režimu. Tento zákon platil až do roku 1999, kdy byl nahrazen v současnosti platným zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. Tento zákon je značně detailní, zpočátku byl velmi přísný a restriktivní. To se odrazilo ve výrazném poklesu počtu cizinců pobývajících v našem území mezi 31.12.1999 a 31.12.2000 (až na konci roku 2002 dosáhl počet cizinců vyšší hodnoty než na konci roku 1999). Povolení k pobytu (kromě povolení k trvalému pobytu) se změnilo na víza. Rozlišovala se víza krátkodobá (několik různých typů víz s platností do 90 dní) a víza nad 90 dní s platností do jednoho roku a možností prodloužení. Zákon sice platí dodnes, ale platí v podobě značně odlišné od původního znění zákona. Nejvýznamnější z novel tohoto zákona byla tzv. Euronovela, která upravovala pobytový režim cizinců v České republice na vstup země do EU (volný pohyb

osob, rozlišení občanů EU a jejich rodinných příslušníků a občanů třetích zemí). Nově je pro občany 3. zemí zaveden dlouhodobý pobyt (namísto prodlužování víza nad 90 dní). U občanů EU existuje kromě trvalého pobytu nově ještě tzv. pobyt přechodný. Jeho vyřízení je však dobrovolné a občany EU k vyřízení nelze nutit. Pokud si přechodný pobyt nevydělí, je občan EU evidován jen na základě oznámení ubytovatele a do záznamů o stěhování se nedostane.

3.2.2. Adaptace, akulturace, asimilace migrant

Adaptace znamená "proces a výsledek procesu změny v chování, ve struktuře společenské skupiny, v sociální organizaci nebo kultuře, přispívající k přizpůsobení, fungování nebo udržování rovnováhy se sociálním prostředím..."⁸. Ve vztahu cizinec versus majoritní prostředí je adaptace do jisté míry hierarchicky nejvyšší pojem, který obsahuje celou řadu geograficky, ekonomicky, sociokulturně a psychologicky významných procesů, jimiž imigrant v novém prostředí prochází.

Adaptace migrantů, kteří se trvale usadí v cílové zemi, je ovlivněna několika faktory. Jednak migranty samotnými, imigrační politikou cílené země a přistoupením její majoritní populace k imigrantům. Dále musí být brána v potaz i fyzická a kulturní blízkost minoritní imigrační populace a majoritní populace, snaha minority úspěšně se začlenit do majoritní společnosti, vzdálenost domovské a cílové země atd.

Akulturační rozumíme kulturní změnu imigrantů, jež je výsledkem stálého kontaktu s odlišným kulturním prostředím. Tento kontakt může být jednostranný (imigranti přijímají prvky majority – např. jazyk) i oboustranný (majoritní skupina přijímá určité prvky od minoritní skupiny, např. prvky oblékání, určité způsoby chování, žebříky hodnot apod.). Ani jedna skupina se ale nezíká své vlastní kultury.

Asimilace je nejčastěji definována jako úplné přizpůsobení se jedince (skupiny) majoritní společnosti, přičemž tento jedinec (případně skupina) ztrácí původní kulturní identitu a dochází k úplnému splynutí s majoritní společností.

STRATEGIE ADAPTACE

Pokud hovoříme o adaptaci, měli bychom se zmínit o různých strategiích, které rozlišujeme:

⁸ PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník*. Praha 1996

- **Integrace** je způsob adaptace, kdy imigranti uznávají, že kultura hostitelské země je pro ně dležitá, ale souasn si chtějí udržet i svou vlastní kulturu. Imigranti se stále více vleují do majoritní společnosti, dležitý je zájem imigrantů zapojit se do socioekonomického, právního, politického a kulturního systému majoritní společnosti. Integraci lze chápat z dvou pohledů – jako proces, tedy zařování do majoritní společnosti, nebo jako stav, výsledný stupeň propojenosti.
- **Asimilace** je způsob adaptace, kdy imigrant usiluje o co nejvšší kontakt s kulturou a svou vlastní kulturu považuje za málo dležitou pro svůj stávající život.
- **Inkluze** je vyšší stupeň integrace znevýhodněných jedinců (v našem případě příslušníků různých menšin) do společnosti a jejích institucí (např. inkluzivní vzdělání). Při inkluzi připouštíme, že daní jedinci nebudou schopni dosáhnout stejné míry fungování, stejného výkonu jako ostatní (příslušníci majoritní skupiny). Dležitým aspektem inkluze je přínos pro dané jedince. Při inkluzi jedinec zaujímá postoj „každý z nás je nějak odlišný, každý potřebuje a má právo na individuální přístup.“⁹
- **Separace** v podstatě není adaptace, v případě separace nepovažují imigranti kontakt s novou kulturou a jejími příslušníky za dležitý a setrvávají v izolaci od ní, pouze se svou původní kulturou. Vyloučení skupiny z majoritní společnosti je způsobem tedy samotnou minoritou.
- **Segregace** stejně jako separace není adaptací, ale jedná se o vyloučení jedinců ze společnosti, při němž tlak na toto vyloučení minorit je vyvolán majoritní společností (stahování Romů do ghett, segregované romské školství apod.)
- **Marginalizace** je strategie imigrace, při které imigranti nepotřebují kontakt s novou kulturou, ale ani se svou původní. Tito imigranti se identifikují se svou vlastní subkulturou.

Velkým přínosem pro teorii integračních procesů měla Chicagská škola. Tímto termínem označujeme směr americké sociologie dvacátých let 20. století na fakultě sociologie. Hlavními představiteli byli R. E. Park, E. Burgess, N. Anderson a E. Mauer. Sociologii chápali jako nauku o kolektivním chování, jako studium procesu, které podnucují jednotlivce ke spolupráci a soutěžení ve společnosti. Tento přístup byl založen na vzájemném působení 4 typů interakce, které mají představovat 4 stádia každého sociálního vývoje: soutěživost, konflikt,

⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

adaptace a asimilace. Zabývali se problematikou vztahů mezi různými rasovými skupinami, sociální stratifikací, vývojem rodiny apod. Zavedli pojem *asimilační teorie*¹⁰, která vysvětluje adaptaci imigranta v novém prostředí. Podle této teorie je to plynulý proces, který končí nevyhnutelně splynutím, „rozpuštěním se“ v majoritní populaci.

Asimilační teorie nebyla samozřejmě jedinou teorií zabývající se problematikou adaptace. Podobný model je také navržen v teorii „*tavícího kotle*“ (melting pot), který ale přiznává minoritní skupině i národotvornou roli. Tzv. *koncept „salátové mísy“* reaguje na aktuální imigrační realitu. Proces adaptace popisuje jako snahu o soužití (nikoliv smíšení) etnických skupin jak mezi sebou, tak s minoritou vedle sebe. Proces je zákonem nikoliv asimilací, ale strukturální integrací, která poskytuje možnost uchovat si do jisté míry specifické rysy chování a kultury daného etnika a nese všeobecnou rovnoprávnost migrantů s majoritní společností.

Pokud jde o časový horizont adaptace, obecně je známo, že výraznější výsledky adaptace nastávají až u druhé nebo třetí generace. Migranté mají tendenci koncentrovat se nejprve do velkých měst. Až v druhé vlně pak imigranti pronikají do menších měst. Ke koncentraci imigrantů na jednom území přispívají následující faktory:

- hromadně mohou čelit lépe případným projevům rasismu nebo xenofobie ze strany majority i jiných etnik,
- přítomnost vlastního etnika na daném území usnadní cizincům adaptaci – po stránce kulturní (stejný jazyk) i ekonomické (možnost „etnické ekonomiky“).

Dlouhodobá migrace je spojena s přerušáním bezprostředního styku a plynulým prostředím. Znamená pro migranta nutnost začlenit se do jiných společenských skupin. Tím je na něj kladen nelehký úkol, a sice aktivně se přizpůsobit nové kultuře, osvojit si jazyk a mnohdy také odlišné způsob myšlení, jednání a nové postoje. Zároveň musí usilovat o to stát se plnoprávným občanem daného státu, aby nezůstal cizincem.

¹⁰ ŠIŠKOVÁ, T.: *Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál. 2008. 280 s. ISBN 80-7367-182-4

3.2.3. Národnostní menšiny v České republice

Podle zákona 273¹¹ o právech p íslušník ů národnostních menšin a o zm ěn ě n kterých zákon z roku 2001 je pojem národnostní menšina vymezen následovně : „Národnostní menšina je spole enství ob an ě České republiky žijících na území sou asné České republiky, kte í se odlišují od ostatních ob an zpravidla spole ným etnickým p vodem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvo í po etní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují v li být považováni za národnostní menšinu za ú elem spole něho úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za ú elem vyjád ění a ochrany zájm ů jejich spole enství, které se historicky utvo ilo. P íslušníkem národnostní menšiny je ob an ě České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje p ění být považován za p íslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kte í se hlásí ke stejné národnosti.“

Národnostní menšiny mají podle tohoto zákona právo na:

- sdružování p íslušník ů národnostní menšiny,
- ú ast na ěšení záležitostí týkajících se národních menšin,
- užívání jména a p íjmení v jazyce národnostní menšiny,
- vícejazy né názvy a ozna ění,
- užívání jazyka národní menšiny v ú edním styku nebo p ed soudy,
- užívání jazyka národnostní menšiny ve v cech volebních,
- na vzd lávání v jazyce národnostní menšiny,
- rozvoj kultury p íslušník ů národnostních menšin,
- rozši ování a p íjímání informací v jazyce národnostní menšiny.

V roce 2001 bylo provedeno s ítání obyvatelstva českým statistickým ú adem¹² a dotazování se vyjad ovali k jaké národnosti (etniku) se hlásí. Z výsledk ů bylo zjišt ěno, že z celkového po tu se lidé hlásí k následujícím etnickým skupinám:

- česká 94,2%
- slovenská 1,9%
- polská 0,5%

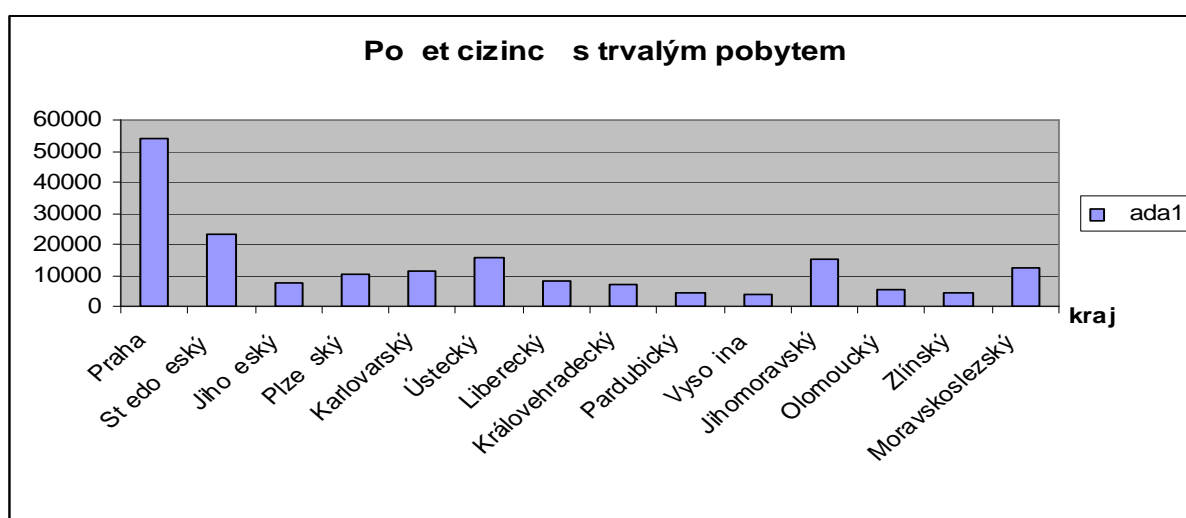
¹¹ Zákon o právech p íslušník ů národnostních menšin .273/2001Sb. [online] 2.8.2001 [2009-8-22] Dostupné na WWW: spcp.prf.cuni.cz/lex/273-01.doc

¹² český statistický ú ad [online] [2009-8-22] Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001

- ma arská 0,1%
- n mecká 0,4%
- ostatní 2,8%

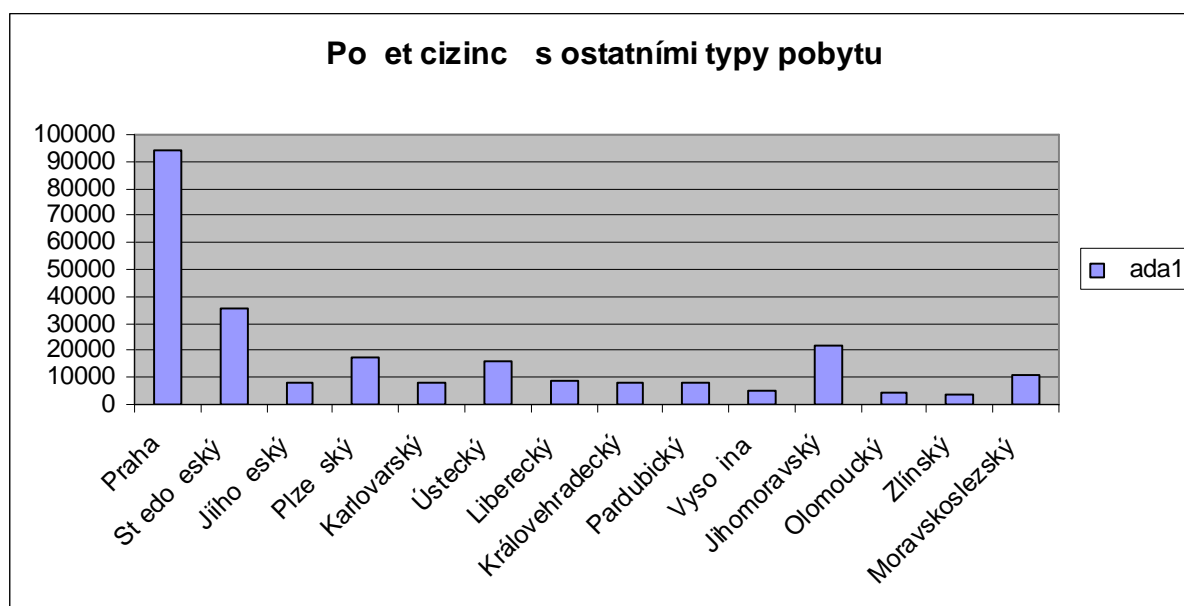
Poslední pr zkum o po tu cizinc na našem území eského statistického ú adu¹³ ke dni 31.3.2010 p inesl následující údaje. Následující tabulky a grafy znázor ují po ty cizinc v eské republice s trvalým pobytem, s ostatními typy pobytu a složení cizinc na našem území podle státních ob anství.

Kraj	Po et cizinc s trvalým pobytem
Praha	54203
St edo eský	22998
Jíiho eský	7447
Plze ský	10372
Karlovarský	11621
Ústecký	15564
Liberecký	8285
Královehradecký	6931
Pardubický	4261
Vyso ina	3560
Jihomoravský	15390
Olomoucký	5255
Zlínský	4521
Moravskoslezský	12448
Celkem	182856

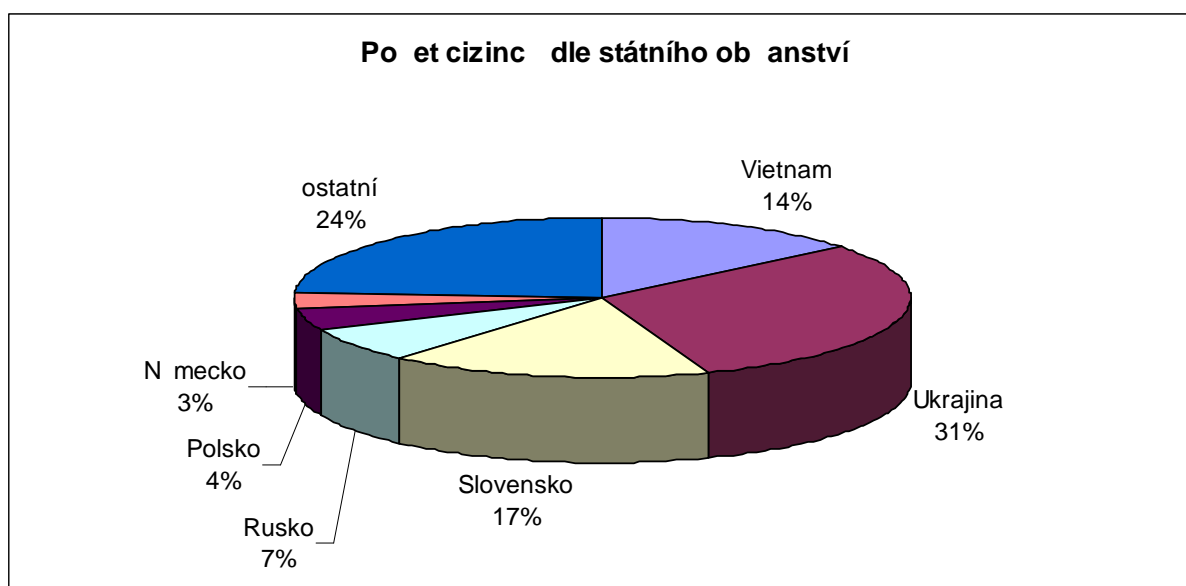

¹³ eský statistický ú ad [online] [2009-8-22] Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001

Kraj	Počet cizinců s ostatními typy pobytu
Praha	94375
Středočeský	35216
Jihočeský	7806
Plzeňský	17102
Karlovarský	7966
Ústecký	16232
Liberecký	8971
Královéhradecký	8270
Pardubický	7642
Vysočina	4886
Jihomoravský	21537
Olomoucký	4144
Zlínský	3540
Moravskoslezský	11044
Celkem	248731

Státní občanství	Počet
Vietnam	61166
Ukrajina	130924
Slovensko	72499
Rusko	30796
Polsko	18901
Nmecko	13540
ostatní	103761
Celkem	431587

Akoliv struktura obyvatel České republiky je pestrá, stále ještě patří k etnicky homogenním zemím.

3.2.4. Interkulturní rozdíly mezi etniky

Fakt, že na našem území žijí různé národnosti, nás nutí k zamyšlení, jaké jsou mezi těmito etniky rozdíly. Každé etnikum má své specifické etnodiferenční znaky, které vytvářejí interkulturní rozdíly mezi nimi. Tyto rozdíly jsou velmi důležité pro teorii a zároveň i praxi multikulturní výchovy (např. odlišnosti ve stravování, oblékání, v hygienických rituálech, v sexuální chování, v manželství, v realizaci rodinných a příbuzenských vztahů apod.).

Interkulturní rozdíly v rodinné výchově

Jedním z nejvýraznějších rozdílů mezi kulturami je styl výchovy dětí. V posledních dvou desetiletích se začaly systematicky provádět výzkumy rodinné výchovy v transkulturní

komparaci (*cross-cultural comparison*)¹⁴. Cílem tohoto výzkumu je zjistit a srovnávat typy edukace v rodině a předškolních zařízeních u dětí ve věku 4 let a následovně popsat podmínky a profil tohoto typu vzdělávání. Bylo zjištěno, že největší rozdíl ve výchově je v očekáváních a požadavcích, které jsou kladeny na dítě (u rodičů i u učitelů), a také v míře odpovědnosti za výchovu dítěte, která je popisována rodiči i učiteli. Výsledky výzkumu například ukázaly, že ve Finsku považují předškolní věk za dětství, v němž je nežádoucí upravovat děti systematicky na školu. Zcela opačně se k této otázce staví například v asijských kulturách.

Takovéto rozdíly samozřejmě nalezneme i u daleko starších dětí, které jsou žáky základní školy. Je potvrzeno, že rozdíly v rodinné výchově nejsou jen mezi jednotlivými národy, ale také mezi odlišnými etniky, rasami a náboženskými společenstvími. Můžeme pozorovat odlišnou míru angažovanosti rodičů ve vztahu ke škole – zda rodiče ovlivňují vzdělání svých dětí, zda podporují domácí přípravu, kontrolují prospěchy svých dětí, spolupracují s učiteli apod.

Jednotlivá kulturní společenství mají odlišné ideje, postoje a jednání rodičů při výchově dětí. To by měli učitelé mít na zřeteli, a měli by se proto seznámit se zvyklostmi menšin, ze kterých pocházejí žáci v jejich třídě, aby mohli správně působit na žáky.

Interkulturní rozdíly ve školní edukaci

Rozdíly ve školní edukaci se projevují především v plánovaném obsahu a cílech vzdělávání, interakci mezi učiteli a žáky, v postojích učitelů vůči žákům a jejich rodičům, postoji žáků k vzdělávání, klimatu, které je typické pro vzdělávací proces, závažnosti přikládané žákům a učiteli vzdělávacím výsledkům.

Interkulturní rozdíly v komunikaci

Závažnou problematikou, kterou musíme řešit ve styku s cizinci i příslušníky jiného etnika, je rozdíl v komunikaci lidí. Tomuto tématu se podrobněji věnuje interdisciplinární oblast interkulturní komunikace (*intercultural communication*).

Tyto rozdíly jsou dány odlišnými jazyky, které etnika a národy používají, rituály a konvencemi spjatými s jejich jazykem, kulturou a konotacemi, tj. doprovodnými významy komunikovanými prostřednictvím jednotlivých jazyků.

¹⁴ PRUCHA, J.: *Multikulturní výchova: teorie – praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha: ISV. 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2

Neporozumění kultury daného národa může vést ke vzniku interkulturní komunikační bariéry. Samotná znalost jazyka nám nezaručí, že budeme schopni porozumět národu i etniku, jejichž jazyky jsme si osvojili.

Komunikační etiketa hraje pro každý národ a etnikum významnou roli. Nesmíme zapomínat, že právě v tomto ohledu se naše zvyklosti často odlišují, například:

- Neverbální komunikace týkající se pozdravů – Evropané si podávají ruku (obyvatelé Středomoří se líbají na obě strany), ale v asijské kultuře není zvykem žádný fyzický kontakt.
- Úsměv – Evropané se usmívají, když chtějí vyjádřit své sympatie, přátelský vztah, dobrou náladu apod., ale v Asii užívají toto gesto, když se cítí nejistí, rozpačití nebo zmatení.
- a.

Ve sféře vzdělávání se s problematikou interkulturní komunikace setkáváme v mnoha různých rovinách – v komunikaci učitele a žáka (učitel je většinou představitel dominantní kultury země, ale mnozí z jeho žáků pocházejí z jiného kulturního prostředí), dále v komunikaci mezi žáky (žáci ve třínové společnosti a žáky cizinci nebo poskytlí jiné menšiny) a také v komunikaci učitele nebo jiného pracovníka školy s rodiči žáků. Velkou roli v takovýchto komunikačních situacích hrají rozdílné hodnoty ve školním vzdělávání (u žáků cizinců) a odlišný přístup k výchově celkově.

Pochopit kulturní odlišné znaky a zažít si je jsou dvě rozdílné věci. Součástí multikulturní výchovy by měla být snaha o pomoc cizincům pochopit a osvojit si naše zvyky a zároveň naučit žáky postupovat se novým kulturám a zvyklostem a žít s nimi v souladu.

3.2.5. Etnické v domě

V každodenním životě se setkáváme s cizinci, poskytlí různých etnik a ras. Utváříme si o nich vlastní názory, získáváme zkušenosti z rozhovorů s nimi, mluvíme o nich s našimi blízkými, rodiči, učiteli apod. To vše přispívá k utváření našeho etnického v domě.

Prucha¹⁵ charakterizuje etnické v domě jako „uvdomování si, pocíování sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených znaků etnicity nebo rodového

¹⁵ PRUCHA, J.: *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2

p vod. Je souhrnem názor na p vod, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky.“

Každé dítě při zahajování školní docházky má již nějaké znalosti o etnické odlišnosti lidí a už v tomto věku zaujímá vlastní postoje. Tyto postoje se utvářejí na základě toho, co slyší od rodičů, kamarádů nebo co vidí v televizi. Na základní škole tedy učitelé mají za úkol pracovat s dětmi, které už etnické v domě mají zformované. Tyto stavy etnického v domě nemohou učitelé ve výuce opomíjet, ale je nutno z nich vycházet. Musí brát v potaz postoje, stereotypy a předpoklady, které si žáci do vyučovacího procesu přinesou.

POSTOJE

„Postoj je hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektem či sobě samému, který zahrnuje i tendence chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. Postoj je získáván jednotlivcem na základě spontánního učení v rodině a v jiných sociálních prostředích. Je determinován kulturně, tj. má specifický obsah v jednotlivých kulturních skupinách.“¹⁶ Tato definice nám říká následující: naše postoje jsou naučené, ovlivňují naše vnímání a činy a jsou kulturně podmíněné.

Většina odborníků se shoduje na tom, že člověk nejedná bezmezně v souladu se svými postoji. Své chování korigujeme, aby bylo v souladu se společenskými normami a upravujeme naše chování v konkrétních situacích. Druhý názor se klání k přesvědčení, že naše postoje jsou naopak vždy v naprostém souladu s postoji.

Pro komplexní pochopení složitosti postojů si musíme uvědomit, že se mohou projevat na mnoha úrovních. Většinou se postoje popisují ve třech dimenzích, přičemž každá přispívá k celku:

- *Kognitivní složka* se týká poznatků a názorů, které má jedinec o předmětu svého postoje.
- *Emocionální složka* se týká emocí, které jedinec zaujímá k předmětu postoje.
- *Behaviorální složka* se týká sklonů k chování vůči předmětu postoje.

Důležité je uvědomit si rozdíl mezi postoji a názory. Zde spočívá rozdíl v emocionální složce. Oproti postojům jsou názory po citové stránce neutrální. Jedná se o výroky, o kterých si myslíme, že jsou pravdivé. Naopak postoje nám indikují pocity ve vztahu k určitému předmětu a vždy vyjadřují naše emoce.

¹⁶ PRUCHA, J.: *Multikulturní výchova: teorie – praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha: ISV. 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2

Postoje mají také velmi blízko k hodnotám, které leží v samotném základu postojů. Podle Hayesové¹⁷ se hodnoty týkají „obecných principů, jako například toho, co je normální nebo žádoucí. Protože osobní hodnoty a principy nám slouží jako standardy, podle nichž posuzujeme vlastní chování i chování ostatních, jsou s postoji úzce provázány.“ Všechny postoje tedy vycházejí z našich hodnot.

VÝVOJ POSTOJŮ

Existuje mnoho teorií o vývoji postojů, ale většinou se odborníci shodují na tom, že postoje jsou naučené, tedy že se můžeme naučit v průběhu našeho života a ovlivňují je lidé, s nimiž se stýkáme (až už je to rodina, škola, kamarádi, ale i televize atd.). Sociální identita a sounáležitost se skupinou tedy do velké míry ovlivňuje vývoj našich postojů.

Přesto však někteří odborníci zastávají opačný názor, a sice, že postoje jsou vrozené, stejně jako některé osobnostní rysy (např. neurotizmus nebo stabilita) a ty pak tvoří základ postojů. Tato teorie je založena na shodnosti postojů v rodině, které se shodují od jedné generace k druhé. To by ovšem znamenalo, že se postoje během života nemění. Tato myšlenka tedy za sebou zanechává více otázek než odpovědí.

Pokud budeme vycházet z předpokladu, že postoje jsou naučené, je pro nás velmi důležité proces vývoje a učení, protože v rámci multikulturní výchovy se snažíme postoje žáků ovlivňovat, například mluvit, psát a upevňovat potěbnými směry.

IDENTIFIKACE POSTOJŮ

Pokud chceme jakýmkoli způsobem „pracovat“ s postoji žáků, musíme nejdříve zjistit, jaké postoje mají. To samozřejmě není jednoduchý úkol. Lidé neradi vyjadřují své skutečné postoje (většinou z obav z nesouhlasu ostatních), a tak se snaží zjistit, co chce okolí slyšet. Nejinak je tomu i dříve, proto mohou učitelé využít jednu z následujících metod:

- Interpretace postojů je velmi nepřesná metoda, nebo lidé mohou popisovat stejnými slovy naprosto různé skutečnosti
- Likertova škála je oproti tomu jednou z nejspolehlivějších metod pro identifikaci postojů. Skládá se z výroků, u kterých je vždy pětibodová škála odpovědí od „zcela nesouhlasím“ přes „nevím“, což je střední bod škály, po „zcela souhlasím“. Díky této technice můžeme zjistit nejen obsah postoje, ale také jeho intenzitu.

¹⁷ HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. 166s., ISBN 978-80-7367-283-6.

- Sémantický diferenciál je technika, kterou, jsme schopni zjistit n kolik r zných dimenzí postoj , zatímco Likertova škála odhaluje pouze jednu. Obsahuje sedmibodové škály, jejíž konce reprezentují extrémy (dobrý-špatný, hezký-ošklivý, silný-slabý, istý-špinavý). Každé postojové slovo se hodnotí pomocí osmi nebo 9 dimenzí (odhalujeme asociace, konotace, které si slov k vyvolá s daným slovem).
- Sociometrie se používá pro zjištění vzájemné percepce člen „p írozené skupiny“ (touto metodou tedy m ůžeme nap . zjistit vzájemné vztahy d tí ve t íd). Každý z člen skupiny má za úkol vybrat ze skupiny lidi (spolužáky), které by ozna il za p átele, v dce skupiny, preferovaného partnera apod. Na základ t chto informací m ůžeme vytvo it sociogram, který odpov dí mapuje. Jedinci jsou znázorn ěni kroužkem s písmeny pro ur ění totožnosti a volby jsou znázorn ěny šipkami mezi kroužky (šipka vede od osoby, která volbu provedla, k osob ě , kterou ona osoba ozna ila ve své odpov ědi). Diagram nám ukazuje, kte í členové skupiny jsou oblíbení, p írození v dci, sociáln ě izolovaní, neoblíbení apod.
- Bogardova škála sociální vzdálenosti m ě í p edevším rasové a etnické p edsudky. Skládá se z výrok ě , které mají ukázat, jakou „sociální vzdálenost“ respondenti popisují mezi sebou, a odpov ědi nám ukazují, jestli mají blízký vztah s ostatními členy skupiny. Respondent dostane seznam sociálních skupin a u každé ur ůje n kolik výrok ě typu:

Souhlasil bych s tím, aby člen této skupiny uzav el s átek s mým p íbuzným.

Souhlasil bych s tím, aby se člen této skupiny stal mým spoluob anem.

člen této skupiny bych z naší zem ě vyhostil.

Souhlasil bych s tím, aby se stal mým sousedem v ulici.

ZM ĚNA POSTOJ

Zm ěnou postoj ě se zabývá mnoho výzkum ě , které se týkají p edevším možností snížení p edsudk ě a postoj ě . Zakládají se na redukci p edsudk ě , p ízp sobení sociálních postoj ě a ú ink ě p esv ěd ování (abychom si koupili daný produkt, abychom se chovali jako zodpov ědní členové spole nosti nebo abychom p ijali n které politické názory nebo myšlenky).

Mnoho odborník ě vidí model úsp ěšného p esv ěd ování v efektivní komunikaci. D ěležitost kladou na jasnost sd ělení informace, po které se m ůže dostavit i zm ěna onoho postoje. Pr ůzkumy ukázaly, že d ěti si mohou osvojit postoje p edevším napodobováním – když vidí

příkladné chování (např. u přítele, kamaráda, rodiče aj.), mají pak tendenci podobnou situaci hodnotit podobně a zachovat se stejně.

Při zmíněném postoji jsou důležité následující aspekty:

- komunikační zdroj (odkud nebo od koho zpráva pochází), u kterého je důležité:
 - a) odbornost člověka nebo zdroje (např. časopis, televize), který nám tuto informaci sděluje,
 - b) důvěryhodnost, kterou zdroj vzbuzuje,
 - c) zda máme pocit, že se nás někdo snaží přesvědčit (někdy nepřímá informace sdělená „mimochodem“ je efektivnější než přímé sdělení),
 - d) atraktivita mluvčího (na němž je založen princip reklam).
- možnost ovlivnění efektivity přesvědčovací informace, která souvisí se:
 - a) strukturou a obsahem samotné zprávy,
 - b) velkou mírou jistoty zdroje (pokud zdroj dané informace užívá frázi vyjadřující jistotu mluvčího jako např. „samozřejmě“ nebo „není sporu o tom, že“),
 - c) emocionálním úinkem zprávy,
 - d) způsobem formulování závěrů (souvisí s otázkou vzdělanosti a motivovanosti jedince – na tomto základě musíme vyhodnotit, jestli necháme žáky, aby si závěry udělali sami nebo ho jasně formulujeme sami),
 - e) převládajícím názorem respondenta.
- charakteristika příjemce zprávy a jeho náchylnost k ovlivnitelnosti, inteligence a důležitější postoj, který se snažíme změnit, proto je důležité dbát na následující:
 - a) do jaké míry se jedinec identifikuje s předmětem, kterého se jeho postoje týkají; do jaké míry se se svým postojem ztotožňuje,
 - b) osobnost jedince, se kterou souvisí jeho inteligence, sebeúcta, úzkost, pochopení apod.

Přesvědčování jedince o změně postoje má dvě fáze: daný jedinec musí nejprve pochopit sdělení a následně musí být připraven daný názor přijmout.

STEREOTYPY A PŘEDSUDKY

„Předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu.“¹⁸ Předsudky mohou být jak pozitivní, tak negativní (nepřátelskost vůči členům etnických menšin nebo naopak přátelský postoj k lidem pocházejícím ze stejné země).

Každá země a národ má určité předsudky vůči jiným zemím - v téšině jde o sousední země. Tyto předsudky vůči příslušníkům dané země i etnika zpravidla nebývají založeny na racionálním základě, ale často mívají historický důvod a přenášejí se z jedné generace na druhou. Říkáme jim národní stereotypy.

Základní charakteristikou stereotypu je to, že jsou v téšině zaujaté (buďto pozitivní, především k vlastnímu národu nebo negativní), zjednodušující, zobecněné z jednotlivých zkušeností na celou skupinu (národ) a přetrvávající (obtěžně se mění, dědí se z generace na generaci).

Výzkum Denisy Drabinové (*Etnické stereotypy a studující mládež*, 1999) uvádí příklady stereotypů, které zaujímají studenti k nám blízkým národům. Dotázáni byli žáci 9. tříd základních škol (404 respondentů) a studenti 3. ročníku gymnázia (390 respondentů). První úkol, seadit národnosti podle oblíbenosti, dopadl takto (u žáků základních škol, tak i u studentů gymnázia):

1. Slovinci
2. Rakušané
3. Poláci
4. Němci
5. Maďaři

Druhým úkolem žáků bylo napsat typické vlastnosti, které přisuzují těmto národům. Respondenti odpověděli následovně:

- Slovinci jsou přátelští, veselí, mají smysl pro humor, pohostinní, mají pozitivní vztah k alkoholu a bývají závistiví.
- Rakušané jsou pracovití, vzdělaní, podnikaví, spolehliví, zruční, přátelští a slušní.
- Poláci jsou přátelští, pohostinní, veselí a podnikaví.
- Němci jsou podnikaví, vzdělaní, výbojní, pracovití, chytří, nacionalističtí a rasističtí.

¹⁸ HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. 166s., ISBN 978-80-7367-283-6.

- Ma a i jsou veselí (další vlastnosti se vyskytovali v dotaznících s nízkou frekvencí, nebo studenti nemají s Ma ary osobní kontakt a zkušenosti).

Je z ejmé, že studenti nemají vyhran ěn negativní vztah v ěi sousedním zemím. Na druhou stranu ale stálev jejich p edsudcích hraje roli siln ě negativní historická zkušenost (p edevším v ěi N mc m). Dokonce z jiných výzkum ě je patrné, že ěši shledávají na sob ě samých mnohem víc negativních rys ě než na p ěslušnících jiné zem ě.

Bethlehem už v 90.letech popsal principy etnických p edsudk ě, které jsou charakterizovány následujícími body:

- známe 2 druhy p edsudk ě, které jsou ve vzájemné interakci: první má podklad v osobnosti a druhý ve špatné informovanosti,
- ěm mén ě informací o n ěkom máme, tím spíše se uchýlíme k vytvá ění stereotyp ě,
- postoje a stereotypy, které jsou akceptované spole ností, jsou známé v tšin ě jejich len ě a výrazn ě ovliv ůjí lidské chování,
- p edsudky p ětrvávají spole ěn se spole ěnskými normami a stejn ě tak se i s nimi m ění,
- d ěti si osvojují p edsudky od svých rodi ě a p ěbuzných.

Z p edchozí charakteristiky etnických p edsudk ě je patrné, že jde o velmi složitou problematiku. Zm ěny p edsudk ě jsou proto velmi náro ěné, a tak nám nezbývá než pokusit se p edsudky v rámci multikulturní výchovy alespo ě snižovat. M ěli bychom mít na pam ěti následující podmínky:

1. Zú astn ění musejí být v rovnoprávném postavení. Spole ěnské role podporují stereotypy, proto je nutné, aby žáci m ěli rovnocenné postavení a aby ho také jako rovnocenné vnímali, tzn. zbavili se svých spole ěnských rolí.
2. Musejí mít p ěležitost k osobnímu kontaktu. Osobní znalost len ě druhé skupiny v tšinou vede k vyšší akceptaci. Pokud tedy budeme odd ělovat Romy a jiné etnické menšiny od majoritní spole nosti, je jen malá šance, že se vzájemné p edsudky v ěi druhé skupin ě sníží. Segregace je z tohoto pohledu špatným krokem ke sblížení skupin a redukci jejich p edsudk ě. Naopak zp ěsobuje spíše nár ůst a upev ůvání p edsudk ě ve spole nosti.
3. Musejí mít kontakt s nestereotypními jedinci. V každé skupin ě se vyskytují lidé, kte ěí se svými postoji liší od ostatních a tyto lidé mohou pomoci se snižováním p edsudk ě ostatních. Kontakt s takovýmito lidmi nás nutí k tomu, abychom s ostatními lidmi jednali jako s jedinci a ne jako s p ěslušníky nesympatické skupiny.

4. Kontakt mezi skupinami musí být podporován společností. Je nezbytné, aby společnost podporovala kontakt mezi skupinami (vyhýbala se pokud možno segregaci) a spravedlivé jednání.
5. Musejí mít příležitost ke spolupráci. Společné úsilí, kdy se snažíme dosáhnout stejného cíle, vede k rozšíření sociálních hranic a pomáhá nám snižovat predsudky.

Při realizaci multikulturní výchovy ve školním prostředí bychom tedy měli mít na paměti všechny tyto aspekty, které nám determinují vývoj a případnou redukci žákových postojů. Budeme-li se snažit skloubit tyto podmínky v jeden celek, máme šanci, že predsudky žáků se nám podaří zmírnit. Škola by měla vždy podporovat rovnoprávnost všech žáků. Každý učitel by tedy měl zaít sám u sebe a v žádném případě by se neměl nechávat ovlivňovat svými vlastními predsudky. Žáci by měli dostat prostor k osobním kontaktům a učitel by měl vytyčovat cíle společné pro celou skupinu a podporovat vzájemnou kooperaci žáků. Učitel by měl být žákům příkladem, sám by měl být oním nestereotypním jedincem a vzorem studentům, ale zároveň se jistě najde v dané skupině žák, který by mohl působit příkladně pro ostatní. V rámci multikulturní výchovy by učitel měl seznámit děti s postoji společností v různých etnických skupinách a měl by jim ukázat, jakými způsoby se společnost snaží o integraci minoritních skupin do společnosti. Učitelé stojí před nelehkým úkolem, ale pokud se budou ve svém působení držet těchto rad, mohou dosáhnout pozitivních výsledků.

4. MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

4.1. Definice

Multikulturní výchova (dále MV) se jako koncept vzdělávání začala rozvíjet ve světě v druhé polovině 20. století. Byla to reakce na rozvíjející se multikulturní společnost a nutnost připravit žáky a studenty na život v takovéto heterogenní společnosti. V České republice se dostal pojem multikulturní výchova do pedagogiky teprve v 90. letech. Dnes ale již proniká do různých sfér našeho života – do sféry vědecké, mediální i vzdělávací.

Přesné vymezení pojmu je v odborných zdrojích definováno velmi variabilně. Přesto se ve všech definicích objevují následující aspekty:

- důležitost MV v multikulturním prostředí pluralitní společnosti pro vytvoření rovnoprávných příležitostí pro všechny, akcent je kladen na děti a dospívající, kteří se budou učit v multikulturním prostředí,

- význam multikulturního dialogu a prostředí ve světě u nás,
- zdrazování vzájemného porozumění, respektu, tolerance, kooperace, rovnosti a rovnoprávnosti mezi příslušníky majorit a minorit,
- kladení důrazu na vzájemné vztahy a atmosféru ve třídě a škole (při realizaci MV), která by měla vycházet z otevřené a demokratické atmosféry školy, pozitivních vztahů na škole (mezi žáky, mezi žáky a učiteli, i mezi učiteli samotnými) založené na dialogu a kooperaci,
- zdrazování významu osobnosti učitele.

Prucha¹⁹ definuje multikulturní výchovu takto: „Multikulturní výchova je edukačníinnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových organizacích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních.“

Švingalová²⁰ dále rozlišuje MV v obecnějším slova smyslu, kdy můžeme MV chápat jako „výchovu k pochopení a respektování každého člověka v jeho podstatě a teprve potom v jeho jinakosti (odlišnosti) od druhých lidí“, a MV v užším slova smyslu, kdy je MV chápána jako „edukačníinnost připravující děti a mládež na život v multikulturní společnosti, která je vždycky bude etnicky, rasově, kulturně, nábožensky, sociálně i jinak variabilní. Edukačníinnost je směřována jak na příslušníky majoritní společnosti, tak minorit (menšiny). Měla by učít vzájemnému poznání, porozumění, respektu, toleranci, kooperaci, rovnosti, rovnoprávnosti a nekonfliktnímu soužití.“

Některé zdroje používají místo pojmu multikulturní interkulturní. Rozdíl vidí v tom, že pojem multikulturní zahrnuje pouze koexistenci alespoň dvou kultur vedle sebe, ale nezahrnuje mezikulturní vzájemnost, vzájemné interakce a vztahy odlišných sociokulturních skupin.

Problematika MV samotné a její realizace má své důvody:

- MV má mezioborový charakter, odrážejí se v ní poznatky z různých vědních oborů a jejím úkolem je skloubit tyto poznatky, což je velmi těžký úkol.
- MV má mezipředmětový charakter a má se proto prolínat různými předměty.

¹⁹ PRUCHA, J.: *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2

²⁰ ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. 112 s. ISBN 978-80-903953-0-5

- MV se týká především lidské psychiky (chování, jednání, poznávání, v domostí, dovedností, postoj, názor, hodnotového systému, jazyka, komunikace, sociálních vztah atd.), která je velmi těžko ovlivnitelná.

MV je zařazena jako přezové téma do rámcového vzdělávacího programu²¹. Toto téma umožňuje žákům seznamovat se s rozmanitostí kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Následovně si mohou oni sami uvědomit svou vlastní kulturní hodnoty a identitu. MV má za úkol rozvíjet smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci. Menšinám pomáhá MV rozvíjet jejich kulturní specifika a zároveň poznávat novou kulturu. Majoritní skupina se seznamuje se specifiky ostatních kultur (menšin obyčejně) a národností, které žijí ve společném státě. MV se zároveň hluboce dotýká mezilidských vztahů ve škole. Škola, ve které se střetávají různé kultury a menšiny, by měla zabezpečit klima, ve kterém se studenti cítí rovnoprávně. Tím přispívá k vzájemnému poznávání obou skupin, ke vzájemné toleranci, k odstranění nepřátelství a předsudků vůči „nepoznanému“. MV tím má připravovat všechny studenty na život v multikulturní společnosti. MV se prolíná všemi vzdělávacími oblastmi. Blízkou vazbu má zejména na vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost, Informační a komunikační technologie, Umění a kultura, člověk a zdraví, z oblasti člověk a příroda se dotýká především vzdělávacího oboru Zeměpis. Vazba na tyto oblasti je dána především tématy, která se zabývají vzájemným vztahem mezi příslušníky různých národů a etnických skupin.

4.2. Vzdělávací přístupy zakládající multikulturní výchovu

Pojmy, které užívá MV, pochází z různých věd. Pro pojetí MV je nutné propojovat přístupy jednotlivých věd pro vytvoření komplexního pojetí jevu MV.

Kulturní antropologie

Název kulturní antropologie se užívá hlavně v USA. Vznikl v souvislosti se srovnávacím studiem archaických i primitivních společností v 19. století. Pro srovnávací studium kultur a hledání společných rysů se užívá v Evropě i název etnologie. Se zánikem koloniálního systému od poloviny 20. století se zájem badatelů začal obracet i k současným společnostem, mimo jiné proto, že „primitivní“ společnosti rychle mizely. Ve Velké Británii se proto ujal název sociální antropologie, který zdrazňuje právě antropologické studium moderních

²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. Výzkumný ústav pedagogický. 2005

spole ností. V současné době znamená „kulturní antropologie“ a „sociální antropologie“ prakticky totéž a někdy se mluví o kulturní-sociální antropologii.

Kulturní a sociální antropologie je společenská věda, která se zabývá lidskými kulturami, jejich vznikem a vývojem, srovnáváním různých kultur a významem kultury pro člověka. Studuje jak malá společenství (např. rodina), tak i poměrně velká společenství (např. národ nebo populace státu). Kultura je zde chápána jako souhrn vzorců chování, norem, hodnot, zvyků, symbolů určitého společenství apod. Na rozdíl od sociologie však vychází od jednotlivce a klade důraz na to, jak lidé svým kulturám a společnostem sami rozumí. Proto se zajímá také o historii a místní tradice.

Tato věda je základem pro MV, protože je to teorie o základních jevech, jako jsou kultura, etnikum a etnická identita.

Etnologie, etnografie

Etnologie i etnografie jsou vědy, které mají velký význam pro multikulturní výchovu.

Etnografie je vědní disciplína, která se zabývá hmotnými aspekty lidské kultury jako jsou např. stavby, náadí, oděvy, potrava aj., ale i aspekty způsobu života např. obyčejy, rodinný a společenský život, rituály aj. národ a etnik. Je velmi úzce spojena s folkloristikou, která se zabývá slovesnými výtvarnými produkty kultury (příslloví, písně, říkanky apod.), hudebními, tanečními a výtvarnými produkty těchto společenství.

Etnologie je vědní disciplína zabývající se rozdílnými a společnými rysy kultur a společností v současnosti a v minulosti. Zobecňuje konkrétní etnografické poznatky získávané v terénním výzkumu. Tato disciplína vznikla jako pokračování etnografie. Jejím cílem bylo utřídit a porovnat nashromážděný etnografický materiál. Tyto pojmy se dají používat jako synonyma.

Sociologie (etnosociologie)

Sociologie je věda, která se zabývá strukturami a fungováním společností. Jedná se o struktury různých typů – rodina a obyvatelstvo státu, ale také etnické skupiny, rasové skupiny, náboženské skupiny a národy. Přináší tedy mnoho poznatků pro MV.

Sociologické zkoumání se úzce dotýká interkulturní psychologie a následně tedy i multikulturní výchovy především v následujících oblastech:

- Sociologie vzdělávání zkoumá vliv příslušnosti k určité etnické a kulturní skupině na přístup k vzdělávání.

- Problematika sociální nerovnosti je dle sledkem stratifikace společnosti, ve které určité skupiny jsou postaveny výše a jiné níže (např. aboriginové v Austrálii, indiáni v USA, Romové v různých zemích atd.).
- Globální psychologie systematicky zkoumá společnost na odlišných úrovních – lokální, národní, regionální i světové. Tímto také zahrnuje problematiku etnik, nadnárodních společenství, rasových konfliktů aj.
- Komparativní sociologie se zabývá výzkumem hodnot, které se formují v procesu socializace, nebo hodnotové systémy jsou kulturně variabilní.

Interkulturní psychologie, etnopsychologie

Podle Průchy²² je interkulturní psychologie komparativní věda. Popisuje a srovnává vlastnosti a procesy lidské psychiky v závislosti na kulturních faktorech založených na odlišnosti etnik, národů, rasových, náboženských nebo jazykových skupin. Zaměřuje své poznání především na rozdíly v kognitivních procesech (myšlení a poznávání světa), v komunikaci lidí, hodnotových orientacích, postojích, představech a také ve výchovných stylech rodin a škol. Interkulturní psychologie nám tedy pomáhá i vysvětlování toho, jak je chování příslušníků různých etnik determinováno odlišnou kulturou.

4.3. Obsah multikulturní výchovy

Obsah MV v rámcovém vzdělávacím programu²³ jsou následující:

a) v oblasti vědomostí, dovedností a schopností

- poskytuje žákům znalosti o etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti,
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých,
- učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých,

²² PRŮCHA, J.: *Multikulturní výchova: teorie – praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha: ISV. 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2

²³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. Výzkumný ústav pedagogický. 2005

- učít přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazená jiné,
- rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin,
- rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie,
- učít žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,
- poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.

b) v oblasti postojů a hodnot

- pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je,
- napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí,
- stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu,
- pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské i jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti,
- vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu,
- učí vnímat sebe sama jako osobu, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám.

4.4. Tematické okruhy pro celoživotní učení

Podle rámcového vzdělávacího programu²⁴ tematické okruhy Multikulturní výchovy vycházejí z aktuální situace ve škole, reflektují aktuální dění v místní škole, současnou situaci ve společnosti. Výběr a realizace daného tematického okruhu, popř. tématu může být

²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. Výzkumný ústav pedagogický. 2005

významn ovlivn n vzájemnou dohodou u itel , u itel a žák , u itel a rodi apod.

Tematické okruhy MV jsou:

- Kulturní difference – jedine nost každého lov ka a jeho individuální zvláštnosti; lov k jako nedílná jednota t lesné i duševní stránky, ale i jako sou ást etnika; poznávání vlastního kulturního zakotvení; respektování zvláštností r zných etnik (zejména cizinc nebo p íslušník etnik žijících v míst školy); základní problémy sociokulturních rozdíl v eské republice a v Evrop .
- Lidské vztahy – právo všech lidí žít spole n a podílet se na spolupráci; udržovat tolerantní vztahy a rozvíjet spolupráci s jinými lidmi, bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženské, zájmové nebo genera ní p íslušnost; vztahy mezi kulturami (vzájemné obohacování r zných kultur, ale i konflikty vyplývající z jejich rozdílnosti); p edsudky a vžité stereotypy (p í iny a d sledky diskriminace); d ležitost integrace jedince v rodinných, vrstevnických a profesních vztazích; uplat ování principu slušného chování (základní morální normy); význam kvality mezilidských vztah pro harmonický rozvoj osobnosti; tolerance, empatie, um t se vžít do role druhého; lidská solidarita, osobní p isp ní k zapojení žák z odlišného kulturního prost edí do kolektivu t ídy.
- Etnický p vod – rovnocennost všech etnických skupin a kultur; odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost; postavení národnostních menšin; základní informace o r zných etnických a kulturních skupinách žijících v eské a evropské spole nosti; r zné zp soby života, odlišné myšlení a vnímání sv ta; projevy rasové nesnášenlivosti – jejich rozpoznávání a d vody vzniku.
- Multikulturalita – multikulturalita sou asného sv ta a p edpokládaný vývoj v budoucnosti; multikulturalita jako prost edek vzájemného obohacování; specifické rysy jazyk a jejich rovnocennost; naslouchání druhým, komunikace s p íslušníky odlišných sociokulturních skupin, vst ícný postoj k odlišnostem; význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozum ní a celoživotního vzd lávání.
- Princip sociálního smíru a solidarity – odpov dnost a p isp ní každého jedince za odstran ní diskriminace a p edsudk v i etnickým skupinám; nekonfliktní život v multikulturní spole nosti; aktivní spolupodílení dle svých možností na p etvá ení spole nosti, zohledn ní pot eb minoritních skupin; otázka lidských práv, základní dokumenty.

4.5. Metody multikulturní výchovy

Multikulturní výchova může být realizována pomocí různých metod, které jsou velmi variabilní a které jsou obecně uznávanými metodami v pedagogice. Při aplikaci všech metod MV by měly být dodržovány zásady pedagogického konstruktivismu, měla by být uplatňována interaktivní výuka a žáci by měli být vedeni ke kooperaci, kritickému myšlení, zdvořilosti (slušnosti), efektivní komunikaci, konstruktivní diskusi a spolupráci. Žák a student má mít možnost aktivně si utvářet schopnosti, v domosti, dovednosti, postoje.

Nejčastěji využívanými metodami jsou:

- přednáška - využívá se především pro sdělení informací, které chceme, aby si žáci osvojili, nevýhodou přednášky je omezení interaktivního přístupu,
- brainstorming – složí k rychlému shromáždění nápadů, námětů, informací k danému tématu, cílem je nashromáždit co nejvíce informací o dané problematice z mnoha různých úhlů za co nejkratší čas, jakýkoli nápad je přijatelný, až v další fázi se myšlenky utiší, komentují, popírají, vyloučí; brainstorming je výbornou „úvodní“ metodou, na kterou lze navazovat jakoukoli další metodou,
- diskusní metody - vyžadují znalost daného tématu, proto bývají záležitosti jako reflexe předchozích aktivit, jsou vhodné k ujasňování postojů, formulaci názorů, rozvíjení dovedností racionální argumentace a schopnosti naslouchat druhým,
- kritické myšlení – jedná se spíše o ideální kompetenci, kterou se snažíme u žáků rozvíjet, aktivit rozvíjejících kritické myšlení je velké množství, například kritická analýza textů (schopnost pozorně číst texty, umět roztřídit potřebné informace, rozlišovat co jsou fakta, co názory, co interpretace a umět zaujmout kritický postoj vůči textu – se kterými názory žáci souhlasí a se kterými nikoli apod.); další možností výuky ke kritickému učení je tzv. třífázový model učení (E-U-R), který respektuje přirozený vývoj učení, fáze tohoto modelu jsou následující:
 - E-Evokace – studenti se zamýšlejí nad tím, co o daném problému vědí, co nevědí a co by ještě chtěli vědět, žáci si sami stanovují cíle učení (tyto cíle jsou dosahovány v další části hodiny,
 - U – Uvědomění si významu – žáci získají nové v domosti a poznatky, ověřují si své předchozí znalosti, důležitá je v této fázi role učitele, protože ten ovlivňuje materiály, se kterými žáci pracují a motivuje je,

- R – Reflexe – tato fáze umožní studentovi ohlédnout se za dosavadním procesem učení a zamyslet se nad ním – co se dozvěděl nového, jestli jejich stanovené cíle byly dosaženy, připomenou si myšlenky, se kterými se během hodiny setkali, k čemu dospěli, interpretují své poznatky; také by si mohli žáci uvědomit cestu, která vedla k dosažení onch cíl; učitel klade podnětné dotazy, aby motivoval žáky k diskusi, tím získává zpětnou vazbu a nechává studentovi prostor pro sebereflexi;
- výuka s prvky tzv. zážitkové pedagogiky - je založena na osobní zkušenosti a její reflexi.

Výhodou při výuce MV je diferenciované prostředí. V případě, že takovéto prostředí nemáme k dispozici, lze využít jiných metod, např.:

- setkání s lidmi z menšin (nemusí jít zákonitě jen o menšiny etnické, ale také s jinou sexuální orientací, odlišným náboženským vyznáním apod.),
- simulace hry a dramatizace.

5. REALIZACE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY VE VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH

5.1. Bílá kniha

*Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*²⁵ (2001) je nejdůležitějším dokumentem vzdělávací politiky vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, který vytyčuje obecné cíle předškolního, základního a středního vzdělávání. Dále také vymezuje cíle terciárního vzdělávání a vzdělávání dospělých. K multikulturní výchově se vyjadřuje takto:

- „*Posilování soudržnosti společnosti. Vzdělávací soustava je jednou z nejvýznamnějších integrujících sil, a to nejenom předáváním sdílených hodnot a společných tradic, ale především zajištěním rovného přístupu ke vzdělávání, vyrovnáváním nerovností sociálního a kulturního prostředí i všech znevýhodnění daných zdravotními, etnickými i specificky regionálními důvody a podporou demokratických a tolerantních postojů ke všem členům společnosti bez rozdílu. Tyto úkoly se koncentrují do výchovy k lidským právům a multikulturalitě, která na základě*

²⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha.* Praha MŠMT s Ústav pro informace ve vzdělávání. 2001

poskytování v cných informací o všech menšinách, zejména romské, židovské a německé, jejich osudech a kultuře, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti s nimi. Důležitou úlohu v tomto smyslu má i menšinové školství, dvoujazyčné školy a vzdělávání cizinců a jejich dětí, jako součásti integrace těchto skupin do české společnosti.²⁶

- „*Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě* v evropské i globalizující se společnosti rozšiřuje předchozí cíl o další úroveň. Znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společnosti nejen druhých lidí, ale i jiných národů, jazyků, menšin a kultur, být schopen přijmout a respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního propojeného světa.“²⁷

5.2. Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání blíže vymezuje obsah a cíle multikulturního vzdělávání (viz kapitola Obsah multikulturní výchovy). Multikulturní výchova je přezové téma RVP, což znamená, že není samostatným předmětem v základním vzdělávání, ale je zařazena do ostatních vyuujících předmětů. Přezová témata jsou nedílnou součástí souhrnného vzdělávání. Tematické okruhy těchto přezových témat se prolínají napříč vzdělávacími oblastmi a poskytují nám tímto možnost k propojení obsahů různých oborů. Způsob realizace tohoto tématu a jeho časová dotace je v kompetenci jednotlivých škol. „V průběhu základního vzdělávání je povinností školy nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých přezových témat, jejich rozsah a způsob realizace stanovuje ŠVP. Přezová témata je možné využít jako integrativní součást vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů nebo v podobě samostatných předmětů, projektů, seminářů, kurzů apod.“²⁸

²⁶ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha.* Praha MŠMT s Ústav pro informace ve vzdělávání. 2001, str. 14, 15

²⁷ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha.* Praha MŠMT s Ústav pro informace ve vzdělávání. 2001, str. 15

²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* Praha. Výzkumný ústav pedagogický. 2005, str.88

6. MULTIKULTURNÍ CENTRA

6.1. Multikulturní centrum v Praze

V České republice existují instituce, které se věnují problematice multikulturní společnosti. Pomáhají cizincům v českém prostředí a zároveň také učiteli při realizaci MV. Příkladem takovéto instituce je Multikulturní centrum Praha²⁹, občanské sdružení řešící otázky soužití různých kultur v České republice a v jiných částech světa. Tato organizace byla založena v roce 1999 a nabízí informační, kulturní a vzdělávací aktivity určené nejen pro učitele, ale také studenty a širokou veřejnost (dílny, kurzy, mezinárodní semináře, diskuse, filmové a literární večery, internetové stránky o migraci i multikulturním knihovnictví).

6.1.1. Cíle

Poslání a cíle Multikulturního centra v Praze jsou následující:

- Centrum informujeme nejširší veřejnost i odborníky o soužití etnik v ČR a jiných částech světa.
- Vytváří prostor pro komunikaci, poznávání a výzkum rozmanitých evropských i mimoevropských kultur a identit.
- Inicjuje diskusi o migračních procesech, utváření kulturní a etnické identity, vztazích mezi menšinami a většinami, národu a nacionalismu, kulturní pluralitě, vzdělávání a státní politice, postojích k jinakosti.
- Podporuje interkulturní gramotnost jednotlivců a institucí v ČR.
- Hledá otázky a odpovědi související se situací různých sociokulturních skupin na území České republiky.
- Realizuje projekty ovlivňující jednotlivce a instituce k vytváření vhodných podmínek pro fungující pluralitní společnost v ČR.

6.1.2. činnost

Ve svých vzdělávacích projektech, které jsou určeny pro děti i dospělé, žáky, učitele, rodiče i školní inspektory, multikulturní centrum usiluje o rozvoj interkulturních

²⁹ Multikulturní centrum Praha – multikulturní vzdělávání [online] [2009-9-10] Dostupné na WWW: www.mkc.cz

kompetencí jednotlivců a institucí. Příkladem těchto projektů jsou například semináře *Rozvojové vzdělávání pro pedagogy ZŠ, Kultury od vedle: Vytváření evropské sítě pro mezikulturní dialog, Czechkid - multikulturalita oima d tít, Diversity Management - firemní vzdělávání*.

Aktuálním projektem nejen Multikulturního centra v Praze, ale i dalších organizací (Společnost pro studium sektoru a nových náboženských směrů, o.s., Lovk v tísni - společnost pro CT, o.p.s., British Council a Středisko služeb školám Pířbram) je *Czechkid – multikulturalita oima d tít*. Cílem projektu je zkvalitnění vzdělávání (na 2. stupni ZŠ a SŠ) pomocí kurzů pro učitele a zefektivnění výuky MV ve školách. Projekt je realizován v rámci operačního programu *Rozvoj lidských zdrojů*, programu podpory *Rozvoj dalšího vzdělávání učitelů a pracovníků ve školství* a finančně byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

V současné době také probíhá projekt *Rozvojové vzdělávání pro pedagogy ZŠ* realizovaný za finanční podpory EU, jehož cílem je interaktivní formou seznámit učitele s rozvojovou problematikou. Náplní tohoto čtyřdenního semináře je prohloubit teoretické poznatky učitelů, poradit jim, jak tyto teoretické poznatky využít v jejich učitelské praxi.

Multikulturní centrum Praha realizuje rozmanité projekty s různými cíli. Mezi ně například kurzy s názvy *Interkulturalita a média; Cože? Já, a rasista?; Multikulturní vzdělávání pro tolerantní společnost, Rozmanitost ve škole – umění jednat v multikulturních situacích Kultury a křesťanství (školení budoucích pedagogů)* a *Protipředsudkové vzdělávání pro učitele*.

Multikulturní centrum Praha zařizuje i kulturní pořady, které jsou určeny široké veřejnosti, která se jejich prostřednictvím má šanci seznámit s kulturami cizích zemí a menšin. Tato instituce se stala i partnerem projektu *Knihovny pro všechny – Evropská strategie pro multikulturní vzdělávání*. Dalšími partnery jsou neziskové organizace Německa, Rakouska a Švédska. Primárně se projekt zaměřuje na zlepšování knihovnických služeb potřebným imigrantům navštěvujících místní knihovny a rozšíření nabídky jejich služeb o další, které imigrantům pomohou se snáze začlenit do většinové společnosti. Právě prostřednictvím knihoven bylo poskytnout prostor integraci cizinců do majoritní společnosti díky nepřetržitému kontaktu obou skupin. V rámci tohoto projektu je zpracována strategie ve veřejných knihovnách, která umožní snazší integraci cizinců a migrantů v zemích EU (prostřednictvím vzdělávací a informační nabídky v knihovnách). Modelem tohoto projektu jsou západoevropské země (Dánsko, Německo, Nizozemí). Podle jejich vzoru je navržen materiál, který ve veřejných knihovnách poskytuje vodítka a pravidla pro integrační aktivity.

Multikulturní centrum se nezabývá tedy „pouze“ pomocí učitelů, studentů a široké veřejnosti v otázce vztahu k minoritním skupinám, ale také velkou měrou pomáhá menšinám

žijícím na našem území. Centrum realizuje zdarma *Vzdělávací integrační kurzy*, jejichž tématem je například mentalita těchto lidí, jejich kultura a historie apod. a pomáhají cizincům orientovat se v českém pojišťovníctví, v otázce hledání si práce, možnosti dalšího vzdělávání atd.

Všechny akce pořádá Multikulturní centrum Praha jsou zveřejněné na webových stránkách www.mkc.cz.

6.2. Liberecké romské sdružení

Liberecké romské sdružení (dále LRS) je občanské sdružení, které se svou činností snaží „posilovat a upevňovat pozitivní aspekty u samotných Romů“³⁰ a zlepšit informovanost široké veřejnosti o romské kultuře a historii a tím odbourávat předsudky vůči této menšině. Tato organizace řeší aktuální problémy romské menšiny v různých oblastech – výchovy a vzdělávání, volného času, nezaměstnanosti, sociálně patologických jevů a občanské angažovanosti. „Cílem LRS není nic menšího než program národního obrození Romů se všemi jeho atributy a jejich plné zapojení do majoritní společnosti.“³⁰

6.2.1. Kontaktní centrum Libereckého romského sdružení

Projekt *Kontaktní centrum* byl realizován při příležitosti *Evropského roku rovných příležitostí pro všechny (2007) - směřujeme ke spravedlivé společnosti* spadá do kategorie odstranění předsudků vůči Romům a objasnění principu integrace. Kontaktní centra byla zřízena v Liberci a v Novém Městě pod Smrkem. Podílelo se získat fundované odborníky na danou problematiku - pro oblast Liberecka je to PhDr. Mgr. Dana Švingalová, Ph.D. a pro oblast Frýdlantska Mgr. Petr Strnad.

Cíl kontaktních center a projektu Kontaktní centrum

Kontaktní centra nabízí ucelený a tematicky zaměřený informační servis, který je určen zejména školám. Shromažďuje informace z oblasti MV. Cílem je, aby tyto informace mohly být použity ve školních vzdělávacích programech.

³⁰ Online 16.11.2009 Dostupné na WWW: <http://www.lrs.cz/o-obcanskem-sdruzeni.php>

Primárním cílem projektu *Kontaktní centrum* je prostřednictvím MV seznámit žáky s kulturami menšin, které žijí na našem území, a jejich specifiky. Snaží se poukázat na odlišnosti daných minorit (v pozitivním smyslu), a tím bojovat proti predsudkům, které vznikají mj. nedostatkem informací.

V rámci tohoto projektu byla vytvořena databáze kontaktů - odborníků, organizací, projektů a publikací (v tištěné i internetové podobě) v oblasti MV. Dále kontaktní centrum nabízí vzdělávací aktivity pro učitele, studenty pedagogických fakult i širokou veřejnost. Vytváří vlastní informační, didaktické a metodické materiály a nabízí pomoc při vytváření nebo realizaci školních projektů zaměřených na MV.

Aktivity kontaktních center

V široké škále aktivit kontaktních center je zahrnut:

- provoz internetových stránek www.multikultura.cz (v novém MV, určené především pedagogům při realizaci MV ve školách),
- publikace didaktických a metodických materiálů na webových stránkách,
- realizace doplňkových aktivit (např. besedy na školách na různá témata k MV se zaměřením na romskou tematiku),
- spravování databáze kontaktů na odborníky v dané problematice,
- v případě zájmu vytvoření akreditovaných vzdělávacích programů.

Cílová skupina

Cílovou skupinou, kterou chtějí kontaktní centra oslovit, jsou v první řadě učitelé a ostatní pracovníci všech druhů škol, studenti pedagogických fakult i sami žáci všech stupňů škol. Největší pozornost je ale věnována pedagogickým pracovníkům, neboť oni mají možnost ovlivňovat žáky a udávat tímto směrem multikulturní toleranci a vzájemného porozumění.

7. Národní institut pro další vzdělávání

Národní institut pro další vzdělávání (dále NIDV) vznikl v roce 2004 spojením 14 krajských pedagogických center. Instituce zpočátku nesla název Pedagogické centrum Praha, nicméně od 1. dubna 2005 vystupuje pod novým názvem. NIDV je příspěvkovou organizací

MŠMT. Projekty tedy realizuje mj. z finančních zdrojů MŠMT a z Evropských sociálních fondů). Výhodou takto realizovaných projektů jsou minimální náklady ze strany škol a učitelů (toto vzdělávání je většinou bezplatné nebo si zájemci hradí pouze základní poplatky).

NIDV realizuje přednášky, kurzy a semináře pro další vzdělávání pedagogů. NIDV je organizace, která působí celoplošně po České republice, proto se v ní objevují témata, která je potřeba řešit v celostátním měřítku. Současné priority NIDV jsou následující:

- vzdělávání týkající se kurikulární reformy,
- vzdělávání školského managementu,
- vzdělávání v jazycích,
- aj.

V současné době se v nabídce NIDV nenachází žádný program zabývající se tematikou multikulturní výchovy.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

8. Cíle a předpoklady

Hlavním cílem terénního průzkumu bylo zjistit připravenost současných pedagogů a studentů pedagogických fakult 3. a 4. ročníku na výuku multikulturní výchovy v reálném vzdělávacím procesu. Zaměřila jsem se v první řadě na to, zda učitelé (jak současní, tak i budoucí) vnímají prostředí, ve kterém učí, jako multikulturní. Od současných učitelů jsem se chtěla dozvědět, jak zařazují MV do svého učebního plánu a jaké multikulturní problémy ve škole řeší. Zajímalo mě, kde získali potřebné informace ke své praxi a zda by měli zájem o další vzdělání v dané oblasti. U studentů pedagogické fakulty mě navíc zajímalo, jestli je vysoká škola dostatečně připravuje na jejich budoucí praxi ve školství co se týče výuky multikulturní výchovy.

Dalším cílem praktické části bylo zjistit, jakým multikulturním problémem musí čelit učitelé v reálném vzdělávacím procesu. Pro dosažení tohoto cíle jsem zvolila formu rozhovoru.

Cílem poslední části bylo zmapování možností dalšího vzdělávání pro učitele se zaměřením na oblast multikulturní výchovy. Pro dosažení tohoto cíle jsem zvolila rozhovor s pracovníky Národního institutu dalšího vzdělávání.

Před započetím terénního průzkumu jsem si stanovila následující hypotézy:

H1: Současní učitelé mají zájem o vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy.

H2: Současní učitelé nejsou dostatečně proškoleni na výuku multikulturní výchovy ve svých učebních technetách.

H3: Studenti pedagogických fakult nejsou dostatečně připravováni na výuku multikulturní výchovy v praxi.

9. Použité metody

- **Dotazník**

Průzkum mezi žáky a učiteli byl proveden pomocí dotazníků, které obsahovaly sedm otevřených otázek. Součástí obou dotazníků bylo také vysvětlení základní terminologie –

pojmu multikulturalismus a definice menšiny a multikulturní výchovy. Cílem této teoretické části dotazníku bylo uvedení respondentů do problematiky. Zároveň jsem chtěla, aby si uvědomili rozmanitost menšin, nebo cílem multikulturní výchovy není pouze problematika menšin etnických. Dotazníky pro učitele byly rozdány učitelům na druhém a třetím stupni a učitelé je individuálně vyplnili. Studenti pedagogické fakulty vyplňovali dotazníky v rámci povinného semináře.

- **Strukturovaný rozhovor**

Další metodou, kterou jsem použila pro získání potřebných informací, byla metoda strukturovaného rozhovoru. První z dotázaných byla pracovnice Národního institutu dalšího vzdělávání. Národní institut dalšího vzdělávání zajišťuje vzdělání pro pedagogy a cílem mého rozhovoru bylo zjistit, jestli tato organizace nabízí semináře pro učitele týkající se oblasti multikulturní výchovy a zda mají učitelé o takovéto semináře v současné době zájem.

Druhou z dotázaných byla učitelka Střední školy hospodářské a lesnické ve Frýdlantu. Cílem rozhovoru bylo zjistit nejzávažnější problémy na vybrané škole, se kterými se ve vzdělávacím procesu setkává, a možnosti řešení těchto problémů. Dále mě také zajímalo, zda mají učitelé na její škole zájem o další vzdělávání a zda je škola v tomto vzdělávání podporuje. Zároveň jsem chtěla zjistit, jak konkrétní multikulturní výchovu realizuje ve svých podmínkách.

10. Vlastní průzkum

10.1. Dotazník pro studenty

Průzkum proběhl v říjnu 2009 na Technické univerzitě v Liberci. Dotazováni byli studenti 3. a 4. ročníku pedagogické fakulty. Studenti 3. a 4. ročníku byli vybráni, protože již mají osobní zkušenosti z praxe (ve 3. ročníku jednou týdně po oba semestry) a souvislé praxe (5 týdnů v září, ve 4. ročníku). Na dotazník³¹ odpovědělo 40 respondentů.

Celkem se průzkumu zúčastnilo 40 studentů, z toho 26 studentů 3. ročníku a 14 studentů 4. ročníku. Respondenti odpovídali na 7 otázek týkajících se jejich teoretických poznatků multikulturní výchovy a zároveň možnosti využití těchto poznatků pro jejich (budoucí) praxi. Následující tabulka uvádí konkrétní rozdělení studentů :

³¹ Viz příloha I

	Žena	Muž	Aprobace							
			J	AJ	D	OV	TV	ŠJ	HV	NJ
3. ročník	24	2	26	4	6	0	6	1	8	1
4. ročník	14	0	14	2	6	6	0	0	0	0
celkem	38	2	40	5	12	6	6	1	8	1
	40									

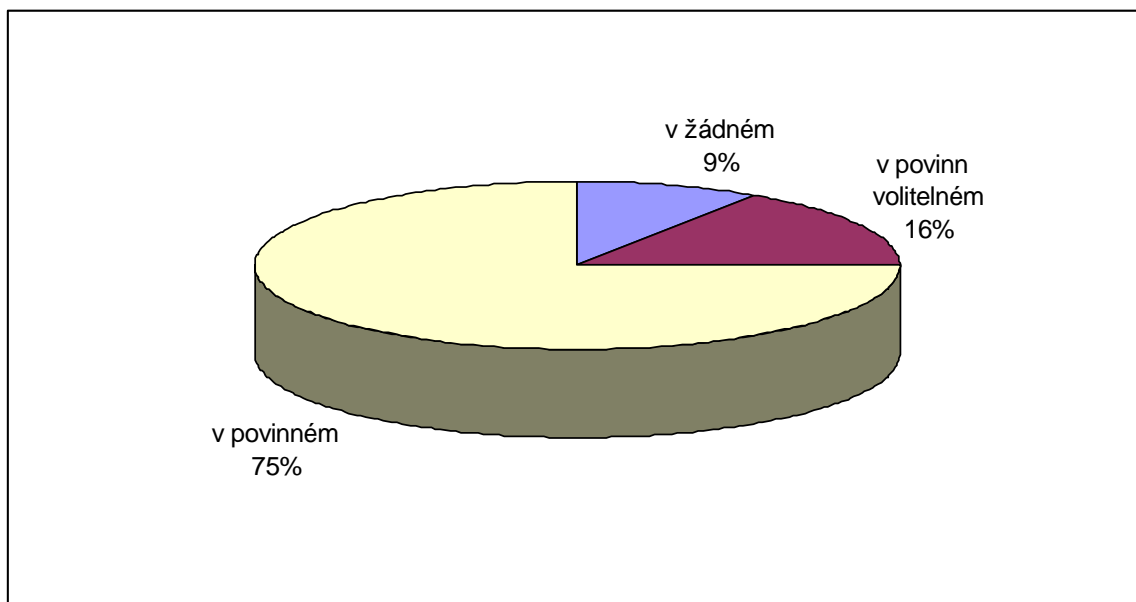
J = český jazyk a literatura, AJ = anglický jazyk, D = dějepis, OV = občanská výchova, TV = tělesná výchova, ŠJ = španělský jazyk, HV = hudební výchova, NJ = německý jazyk

10.1.1. Výsledky průzkumu

Výsledky průzkumu byly zpracovány po jednotlivých otázkách a pro ilustraci jsou doplněny grafy a tabulkami. Při analýze předpokládáme, že všichni dotázaní odpoví pravdivě.

1. Ve kterém p edm tu jste se setkal(a) p i studiu pedagogické fakulty s tématem multikulturní výchova?

	3. ro ník	4. ro ník	Celkem
V žádném	3	1	4
V povinném p edm tu	21	12	33
V povinn volitelném p edm tu	2	5	7

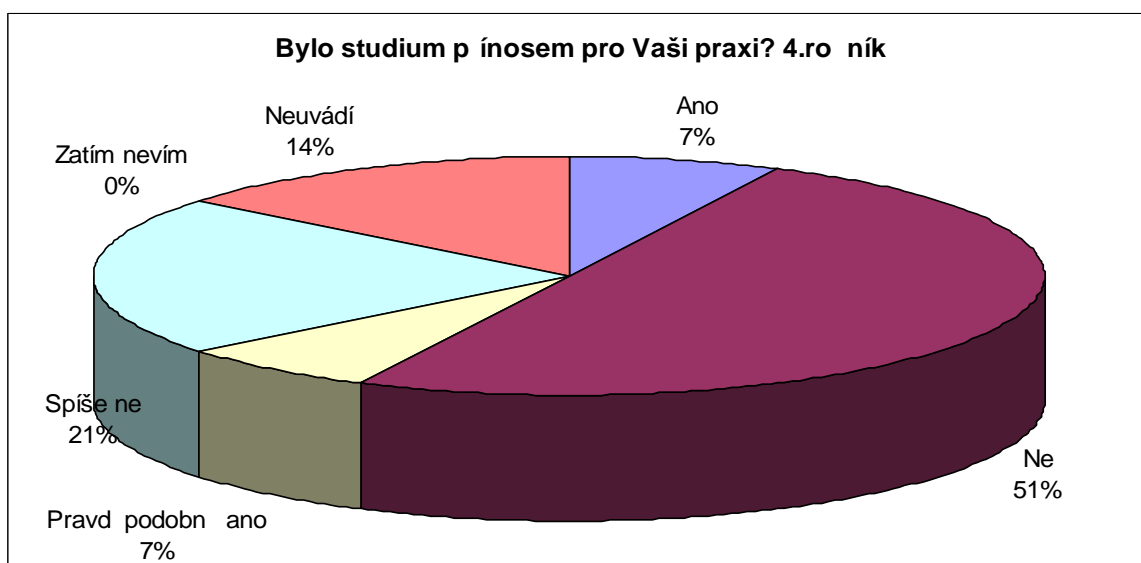
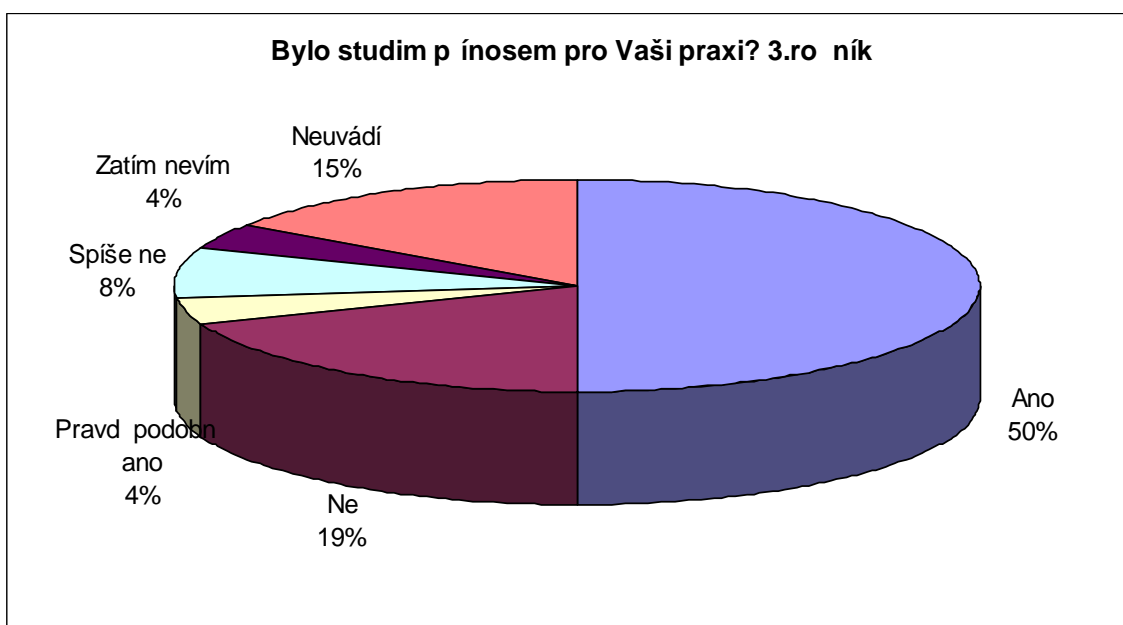

Cílem této otázky bylo zjistit, ve kterých p edm tech se žáci s problematikou multikulturní výchovy b hem svého studia na vysoké škole setkali. Je pot šující, že pouhých 9% respondent uvedlo, že se v žádném p edm tu s tématem multikulturní výchovy doposavad nesetkali (ze 4 student s touto odpov dí tak uvedli 3 studenti 3. ro níku). V tšina student se s danou problematikou setkala v povinném p edm tu – v tšinou respondenti uvád li p edm t *pedagogika, psychologie, vybrané problémy z didaktiky d jepisu, etika, úvod do sociologie, didaktika ob anské výchovy a didaktika obecná*. Protože tato otázka stejn jako ostatní byla otev ená a studenti byli vyzváni, aby se vyjád ili podrobn ji k odpov di, studenti

asto uvedli, že v těchto seminářích se v nově multikulturní výchově pouze okrajově, nebo tyto podmínky jsou hodně obecné a není třeba se každé problematice hlouběji. Z povinně volitelných seminářů respondenti jmenovali *vybrané praktické problémy výchovy, evropské menšiny a minority ve střední Evropě a kulturní antropologie*. Pouze jeden respondent uvedl, že docházel přímo na seminář *multikulturní výchova*.

2. Bylo pro Vás studium v tomto ohledu přínosem pro vaši (budoucí) praxi?

	3. ročník	4. ročník	Celkem
Ano	13	1	14
Ne	5	7	12
Pravděpodobně ano	1	1	2
Spíše ne	2	2	4
Zatím nevím	1	2	3
Neuvádí	4	2	6

Ve druhé otázce byli studenti dotázáni, zda považují své studium na Technické univerzitě v Liberci za přínosné pro jejich současnou i budoucí praxi v oblasti multikulturní výchovy. Je patrný velký rozdíl mezi odpověďmi studentů 3. a 4. ročníku. Polovina studentů 3. ročníku se shodla, že studium bylo přínosné. Nicméně většina z nich uvedla do dotazníku, že ještě nemá mnoho praktických zkušeností, nebo ve 3. ročníku chodí zatím jen na probížnou praxi (4 vyučovací hodiny jednou týdně). Oproti tomu studenti 4. ročníku odpověděli na tuto otázku negativně (9 ze 15). Studenti 4. ročníku již absolvovali probížnou i souvislou praxi (5 týdnů, 12 vyučovacích hodin týdně), takže se dá předpokládat, že praktických zkušeností mají podstatně více.

Studenti se shodli na tom, že multikulturní problematika je důležitějším tématem v soudobé společnosti a neměla by být opomíjena jak v praxi, tak i během studia na vysoké škole. Kladně studenti hodnotili během svého studia následující:

- Seznámení se s možnostmi řešení různých multikulturních problémů.
- Nahlédnutí do zvyků a myšlení jednotlivých menšin a odlišností jejich chování.
- Upozornění na odlišnosti kultur a vnímání různých situací, které mohou v praxi nastat.
- Respektování menšin.
- Uvědomění si, že někteří lidé mají specifické požadavky a mohou mít problémy s integrací do naší společnosti.

Naopak negativní odpovědi se shodovali v následujících bodech:

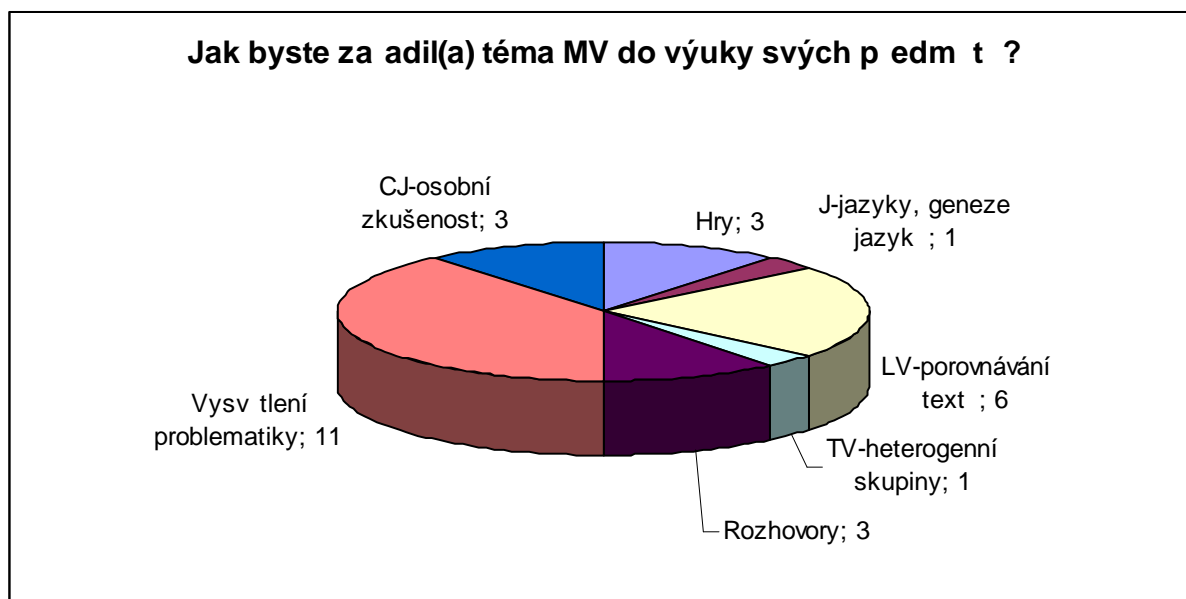
- Studenti byli s problematikou multikulturní výchovy seznámeni pouze okrajově a informace, které dostali, považují za povrchné.
- Během studia postrádali řešení praktických otázek. Poznatky získané ve škole byly pouze teoretické.
- Semináře často probíhali pouze formou zadání referátu, které studenti opsali z doporučené literatury a následovně prezentovali svým spolužákům.

Na závěr lze říci, že studenti, kteří kladně hodnotili přínos studia v této problematice, se spíše vyjadřovali k pochopení důležitosti a uvědomění si, že žijeme v multikulturní společnosti a je nutné snažit se řešit problémy s menšinami nebo mezi nimi. Naopak studenti, kteří mají zkušenosti z praxe, se shodli, že studium pro jejich praxi nebylo přínosem. Na základě těchto informací můžeme říci, že hypotéza 3 se potvrdila. Přestože studenti získali během studia teoretické poznatky z multikulturní výchovy, nejsou dostatečně připraveni řešit budoucí multikulturní problémy v praxi a využívat multikulturní výchovu samotnou.

2. Jak byste zařadil(a) téma multikulturní výchovy do výuky svého předmětu?

Hry	3
J-jazyky, geneze jazyk	1
LV-porovnávání text	6
TV-heterogenní skupiny	1
Rozhovory	3
Vysvětlení problematiky	11
CJ-osobní zkušenost	3

J = český jazyk, LV = literární skupina, TV = tematická výchova, CJ = cizí jazyk

Cílem této otázky bylo zjistit, jestli jsou studenti TUL schopni zařadit předmětové téma multikulturní výchovy do svých vyučovacích předmětů. Je potěšující, že ani jeden student z ročníku neodpověděl, že neví. Většina studentů tedy uvedla alespoň jeden příklad využití MV ve svém předmětu.

Nejnadhlednější úlohu podle respondentů mají učitelé obanské výchovy, jak uvádí nejen ostatní, ale i z odpovědí studentů obanské výchovy je zřejmé, že v tomto předmětu je velký

prostor v novat se dané problematice, nebo mezilidské vztahy, mezi které patří i vztahy v multikulturní společnosti, jsou jedním z témat, které se na základní škole probírají. V obanské výchově mají zároveň žáci velký prostor pro vyjádření svých názorů, postojů atd. Souasn je tu tedy prostor s těmito názory a postoji pracovat. Respondenti se dále shodli na tom, že by se snažili toto téma pojmout zábavnou formou, aby sami žáci měli o toto téma zájem.

Všichni respondenti mají krom jiného předem tu v aprobaci češtinu. O využití MV v českém jazyce se vyjádřilo pouze 15 z nich. Pouze 1 respondent je názoru, že MV se dá využít v českém jazyce také. Ostatní se shodovali v tom, že krom geneze jazyka (v mluvnici) se dá téma MV využít v literární výchově – můžeme žáky seznámit s literaturou menšin, romskými básni nebo použít pro diskusi literaturu, ve které se objevují menšiny. Se staršími žáky se dá porovnávat výstavba textů různých kultur a národů.

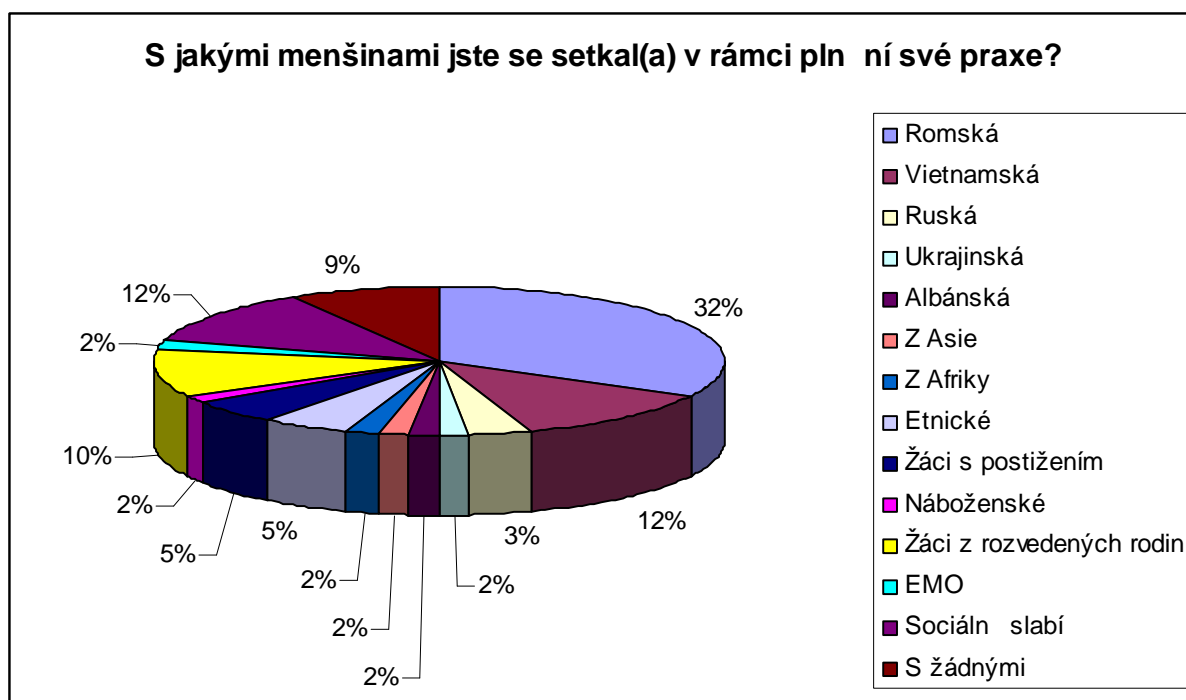
Dějepis je jedním z dalších předmětů, u kterých respondenti uvedli několik témat, které souvisí s MV. Uvádím některé z nich:

- Soužití různých národů, vzájemné působení kultur, národů a náboženství v historickém kontextu.
- Významné osobnosti odlišných kultur a jejich působení světa.
- Migrace etnik.
- Vliv subkultur na společnost 20. století.
- Rozdílné kulturní pojetí historie cizinců, různé pohledy na historii.
- Zvyky a tradice menšin.
- Výhody menšin ve společnosti.

Stejně tak výuka cizích jazyků poskytuje podle respondentů velké možnosti v kreativitu a protože v hodinách výuky cizích jazyků jsou žáci permanentně vystaveni multikulturnímu prostředí, téma MV je zde velmi vhodné. Respondenti, kteří mají v kombinaci cizí jazyk, uvedli, že MV do svého předmětu zaadí snadno. Například Velká Británie je území, kde se střetává velké množství kultur, subkultur, náboženství a jiných menšin, takže MV je neoddelitelnou součástí výuky anglického jazyka.

4. S jakými menšinami jste se setkal(a) v rámci plnění praxe na základní škole?

	3. ročník	4. ročník	Celkem
Romská	12	7	19
Vietnamská	5	2	7
Ruská	2	0	2
Ukrajinská	1	0	1
Albánská	1	0	1
Z Asie	1	0	1
Z Afriky	1	0	1
Etnické	0	3	3
Žáci s postižením	0	3	3
Náboženské	0	1	1
Žáci z rozvedených rodin	1	5	6
EMO	1	0	1
Sociálně slabí	1	6	7
S žádnými	1	4	5
Neuvádí	1	9	10

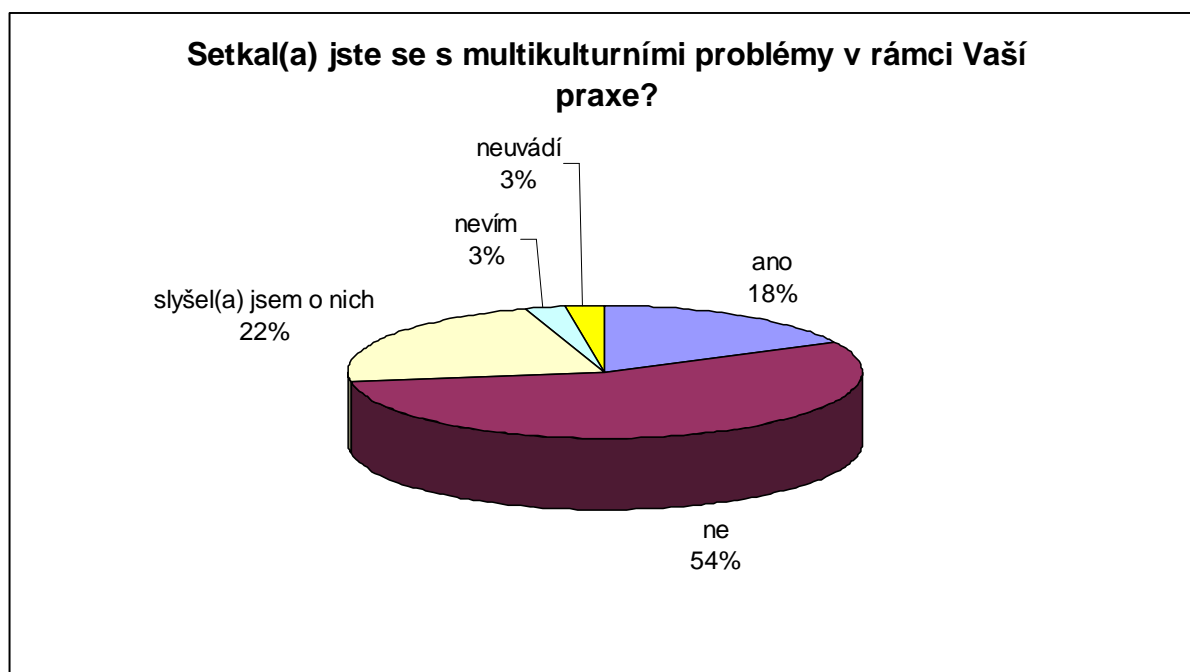

Touto otázkou jsem se chtěla od studentů dovědět, zda vnímali prostředí školy, na které vykonávali (případně v současné době vykonávají) svou pedagogickou praxi, jako multikulturní.

Z odpovědí na tuto otázku je viditelné, že respondenti se setkali na základních školách s velmi pestrým multikulturním prostředím. V první části dotazníku si studenti mohli připomenout dělení menšin a mnozí z nich si správně uvědomili, že nemáme jen menšiny etnické, ale také náboženské, sociálně-ekonomické, s postižením apod. Není žádným překvapením, že nejvíce zastoupení mezi odpověďmi měla romská menšina a velké procento také zaujímá socio-ekonomická menšina. Z 10 respondentů, kteří neuvedli žádnou menšinu, 9 ještě neplnilo pedagogickou praxi.

. Setkal(a) jste se s multikulturními problémy v rámci své praxe?

	3. ro ník	4. ro ník	Celkem
Ano	7	0	7
Ne	12	10	22
Slyšel(a) jsem o nich	5	4	9
Nevím	0	1	1
Neuvádí	1	1	1

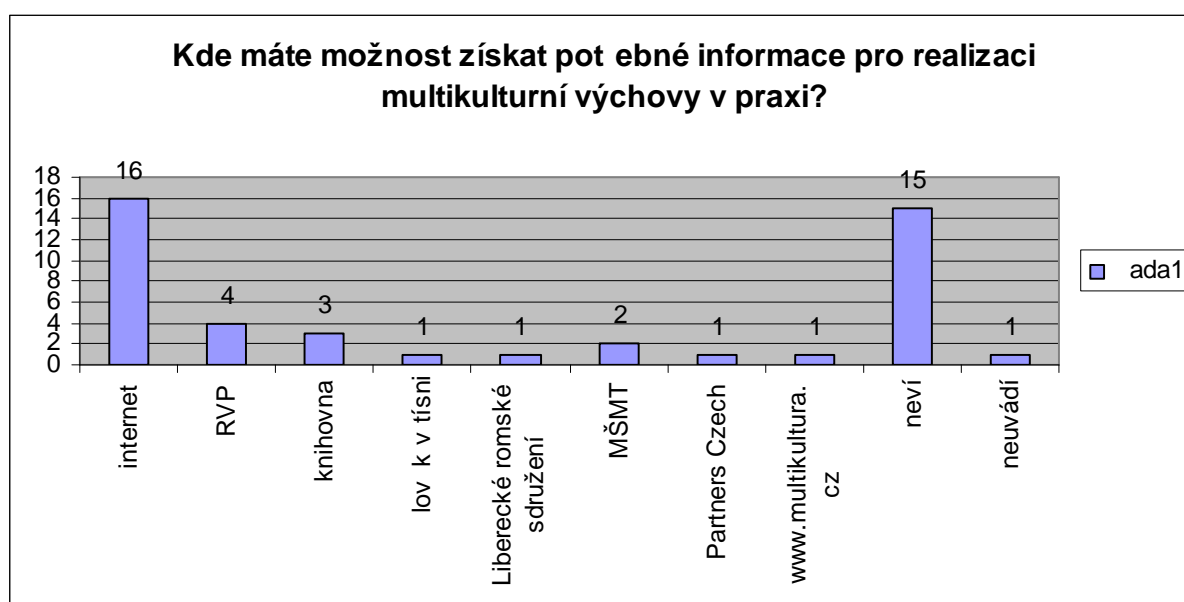
Na otázku, zda se respondenti setkali v rámci své praxe s multikulturními problémy, odpovídalo překvapivých 54% záporně. Domnívám se, že je to především tím, že žáci základních škol, kam studenti TUL chodí do náslechoových hodin nebo vedou své vlastní hodiny v rámci souvislé praxe, vnímají ve třídě „cizí element“ a své chování tomu přizpůsobují. Je to samozřejmě dané i tím, že studenti PF jsou s nimi jen o vyučovacích hodinách a nemají možnost poznat jejich vztahy a chování v přirozeném prostředí.

Studenti, kteří odpovídali na tuto otázku kladně, se setkali s následujícími problémy nebo o nich slyšeli:

- Nesnášenlivost vůči etnickým menšinám – jejich jazyku, zvyklostem, oblékání a jiným odlišnostem.
- Nevšimavost vůči dětem vietnamské menšiny.
- Pocity méně cennosti dětí ze sociálně slabší rodiny.
- Šikana dětí z odlišného sociálního prostředí.
- Neochota spolupracovat.

6. Kde máte možnost získat potřebné informace pro realizaci multikulturní výchovy v praxi?

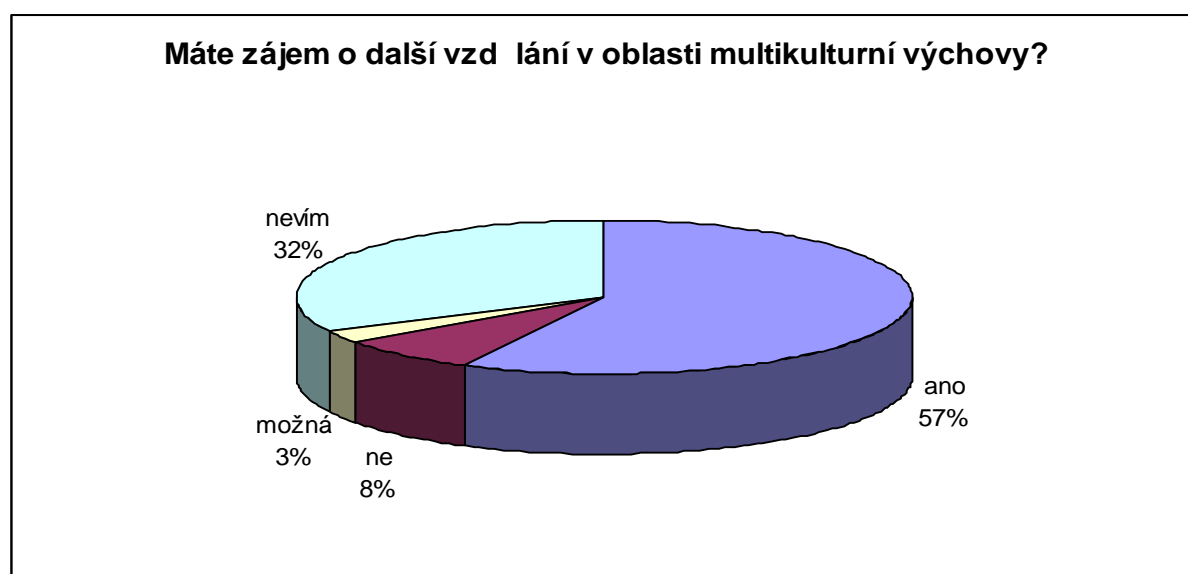
	3. ročník	4. ročník	Celkem
Internet	13	3	13
RVP	1	3	4
Knihovna	1	2	3
lovník v tísni	1	0	1
Liberecké romské sdružení	1	0	1
MŠMT	0	2	2
Partners Czech	0	1	1
www.multikultura.cz	1	0	1
Neví	10	5	15
Neuvádí	1	0	1

Výsledky ukazují, že většina respondentů si je schopna opatřit potřebné informace. V dnešní době je velkým pomocníkem internet, na který by se spolehla většina studentů. Jedná se o dobrý zdroj informací, nebo všechny neziskové organizace typu *lov k v tísni* mají své webové stránky, ze kterých můžeme získat informace a najdeme zde také odkazy na doporučenou literaturu k dané problematice. Dobrým řešením je také navštívení knihovny, kde studenti najdou celou řadu publikací, které jim mohou pomoci s přípravou tohoto tématu. RVP a odkaz na MŠMT studentům a učitelům umožní především vytyčení cílů, které by měli v MV realizovat.

7. Máte zájem o další vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy? Pokud ano, co od něj očekáváte? Pokud ne, proč o něj nemáte zájem?

	3. ročník	4. ročník	Celkem
Ano	18	5	23
Ne	3	0	3
Možná	0	1	1
Nevím	5	8	13

Cílem této otázky bylo zjistit, zda mají respondenti zájem dále se vzdělávat v dané problematice a získávat více poznatků a zkušeností pro jejich praxi. Je uspokojivé, že pouhých 8% uvedlo, že nemá zájem. U odpovědi *nevím* respondenti v tštinou uvádějí jako důvod současný zájem o jiné předměty, a to v oblastech, které jsou přínosné pro jejich aprobaci.

Svého zájem o další vzdělávání v této problematice studenti zdevotovali následovně :

- Nutnost rozšíření dosud teoretických znalostí a dovedností.
- Zlepšení pedagogických schopností.
- Pochopení odlišného chování menšin.
- Připravení na komunikaci učitele s menšinami (žáci i rodiče).
- Nové poznatky o zvycích jiných kultur.
- Praktické rady pro učitele a jejich praxi.

SHRNUTÍ

Průzkum studentů Technické university v Liberci ukázal, že studenti považují problematiku multikulturní výchovy za důležitou téma současně společnosti, ale zároveň ještě nemají jasnou představu o využití tohoto tématu ve svých odborných podmínkách. Ačkoli mají tušení, co by mělo být náplní tohoto tématu, neví, jak ho uvést do praxe. Většina se domnívá, že zábavná forma prezentovaného tématu může být cestou k úspěchu. Studium jim zatím poskytlo především teoretické poznatky velmi obecného zaměření. Důležitá je ale ochota většiny studentů dále se vzdělávat a získávat nové poznatky a zkušenosti v této problematice. Odpovědi studentů byly závislé na praxi, kterou již během studia absolvovali. Studenti 4. ročníku většinou formulovali konkrétnější odpovědi založené na zkušenostech z praktické přípravy během studia.

2. Dotazník pro učitele

Celkem se průzkumu zúčastnilo 30 pedagogů 2. a 3. stupně vzdělávání, z toho 5 mužů a 25 žen. Všichni odpovídali na dotazník³² se 7 otevřenými otázkami. Cílem dotazníku bylo zjistit, jak jsou současní pedagogové připraveni na řešení multikulturních problémů a také na to, jak samotné multikulturní výchovu využívat žáky. Dotazníky byly zpracovány učiteli 7 různých škol. Následující tabulka blíže specifikuje respondenty průzkumu.

	Žena	Muž	Aprobace											
			N J	V T	F	V V P	J	D	O V	Bi	AJ	Z	T V	Ch
ZŠ Dobiášova	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2	0
ZŠ Český Dub	4	1	0	0	0	0	2	0	0	2	0	2	1	0

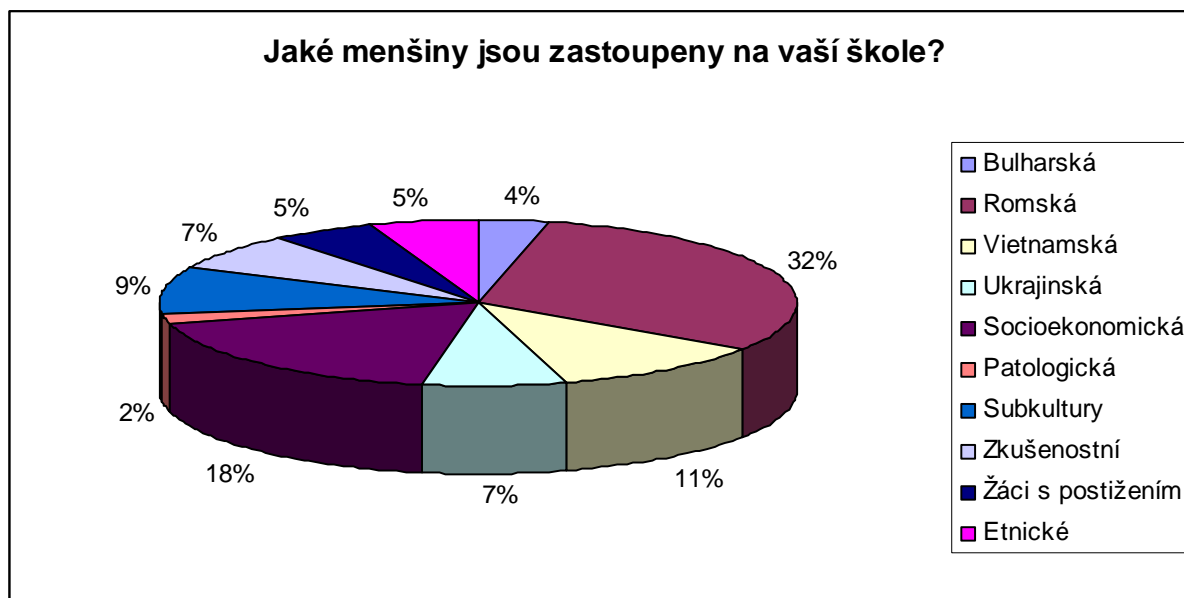
³² viz příloha II

ZŠ Rynoltice	4	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	2
ZŠ na Výběžku	4	0	0	0	0	0	2	0	0	0	3	0	1	0
SŠHL Frýdlant	4	3	2	1	1	1	2	1	2	0	0	0	0	0
ZŠ Rynoltice nad Mohelkou	5	0	0	0	0	0	4	1	3	0	0	1	0	1
ZŠ Lesní	3	0	0	0	0	0	1	2	1	0	1	1	0	0
CELKEM	25	5	2	1	1	1	12	5	8	3	5	5	4	3

SŠHL = Střední škola hospodářská a lesnická, NJ = německý jazyk, VT = výrobní technika, F = fytotechnika, VVP = všeobecné vzdělávací předměty, J = český jazyk a literatura, D = dějepis, OV = občanská výchova, Bi = biologie, AJ = Anglický jazyk, Z = zeměpis, TV = tělesná výchova, Ch = chemie

1. Jaké menšiny jsou zastoupeny na vaší škole?

	ZŠ	SOŠ	Celkem
Bulharská	2	0	2
Romská	13	4	17
Vietnamská	4	2	6
Ukrajinská	4	0	4
Socioekonomická	8	2	10
Patologická	0	1	1
Subkultury	3	2	5
Zkušenostní	3	1	4
Žáci s postižením	2	1	3
Etnické	2	1	3

Cílem první otázky bylo zjistit, zda se u itelů pohybují v multikulturním prostředí a jaké menšiny se na jejich škole vyskytují. Z odpovědí získaných z dotazníků, jsem zjistila, že na vybraných školách mají nejvyšší zastoupení menšiny etnické, především romská. Nicméně

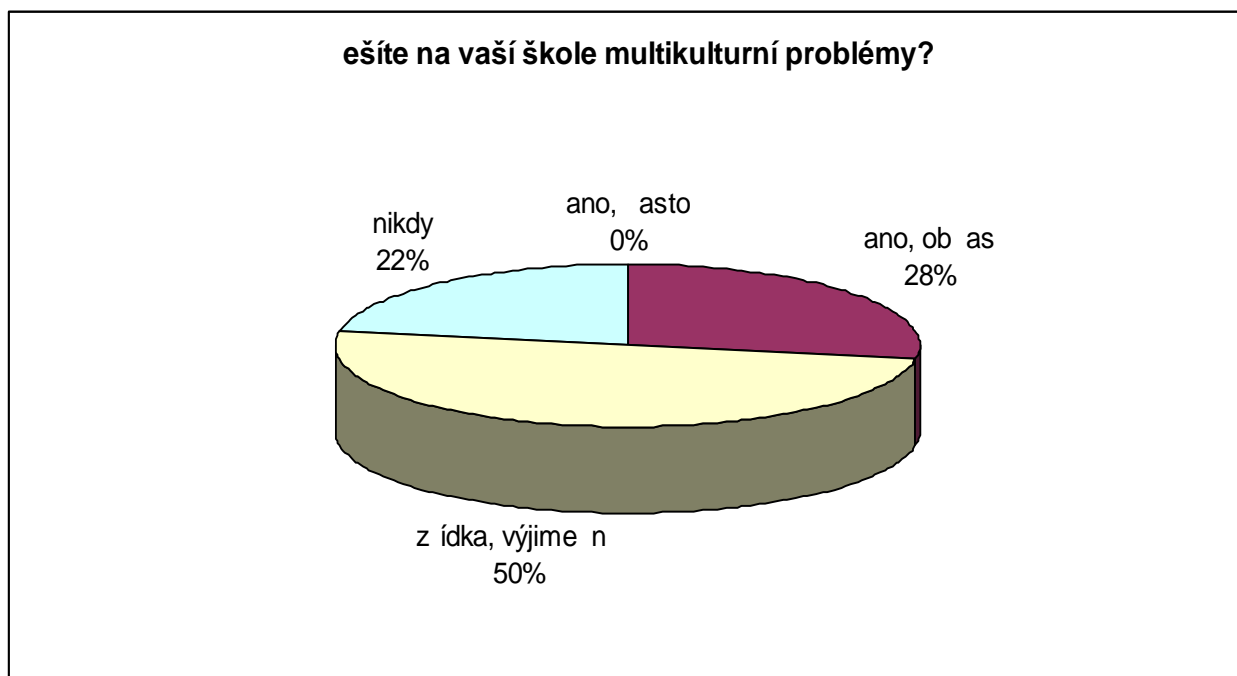
nezanedbatelným výsledkem je určitě vysoký počet socioekonomické menšiny, kam patří velké množství dětí ze sociálně slabších rodin. Uitelé uvedli, že jedním z nejastjších druh problematického chování je právě vzájemná nesnášenlivost mezi sociálními skupinami, především mezi skupinou dětí z movité rodiny a naopak ze sociálně slabých rodin. Jedna z dotázaných uvedla výskyt šikany na jejich škole.

Na druhém a třetím stupni se zároveň nelze vyhnout ani výskytu různých subkultur. V dnešní době, jak uvedli respondenti ve svých odpovědích, je mezi studenty nejvíce rozšířen styl EMO, punk a metal. Studenti patřící k jmenovaným subkulturám se na první pohled cíleně odlišují od ostatních a upozorují na sebe, jako by říkali: „Já mezi vás nepatím.“ Z jejich strany jde tedy o dobrovolné, cílené odlišování se od majoritní skupiny. Ostatními spolužáky jsou vnímáni různě. Uitelé je ale většinou nevnímají jako problémové skupiny.

U zkušenostních menšin uitelé uvedli, že mají na škole několik dětí z rodiny alkoholika nebo nezaměstnaných, které jsou proto vyazeny z kolektivu.

2. řešíte na vaší škole multikulturní problémy?

	ZŠ	SOŠ	Celkem
Ano, často	0	0	0
Ano, občas	9	2	11
Zřídka, výjimečně	14	1	15
Nikdy	4	1	5

Výsledek průzkumu ukázal, že multikulturní problémy se na školách řeší jen výjimečně. Pro názornost shrnuji odpovědi respondentů:

- Multikulturní problémy se řeší v hodinách etiky, občanské výchovy nebo v úseku, který je vymezen týdenními hodinami.
- Nejčastěji řešeným problémem je integrace cizinců a nesnášenlivost vůči Romům.
- Pro nedostatek času se multikulturní problémy řeší jen zřídka, nicméně k menším konfliktům (výsměch, narážky apod.) dochází téměř každou vyučovací hodinu.

- Romové necht jí chodit do školy ani se učit, proto romská poradkyně navštívuje jejich rodiny a snaží se jim domluvit. Nicméně Romové v tšinou školu nedokončí, protože necht jí plnit své povinnosti. (SŠ)
- Hlavním problémem je absence a agresivita u patologických menšin.

3. Jak zaazujete téma multikulturní výchovy do svého programu?

Cílem otázky bylo zjistit, jakými způsoby zaazují učitelé MV do svých programů (kterými organizačními formami, zda pouze v hodině nebo i jinde apod.).

Pouze 2 respondenti uvedli, že multikulturním tématem se nikdy nezabývají, protože se nehodí do jejich programu (výpočetní technika, fyzika, chemie). Většina ostatních uvedla, že zaazují MV do vyučovací hodiny a to především frontální výukou, skupinovou prací nebo formou besedy i diskuse. Jedna z dotázaných uvedla: „*Téma Rom je velmi citlivé. Prakticky v každé třídě to jaký je, a tak se musí pracovat velmi opatrně. Jsou přecitlivělí. Volím nejíst ji formu jakési „nenápadné“ besedy.*“

Dalším místem pro řešení multikulturních problémů jsou také školní výlety. Učitelé se snaží poskytnout žákům informace o menšinách a vést s nimi dialog postavený na zkoumání. Dále se snaží naučit studenty nahlížet na události z různých perspektiv.

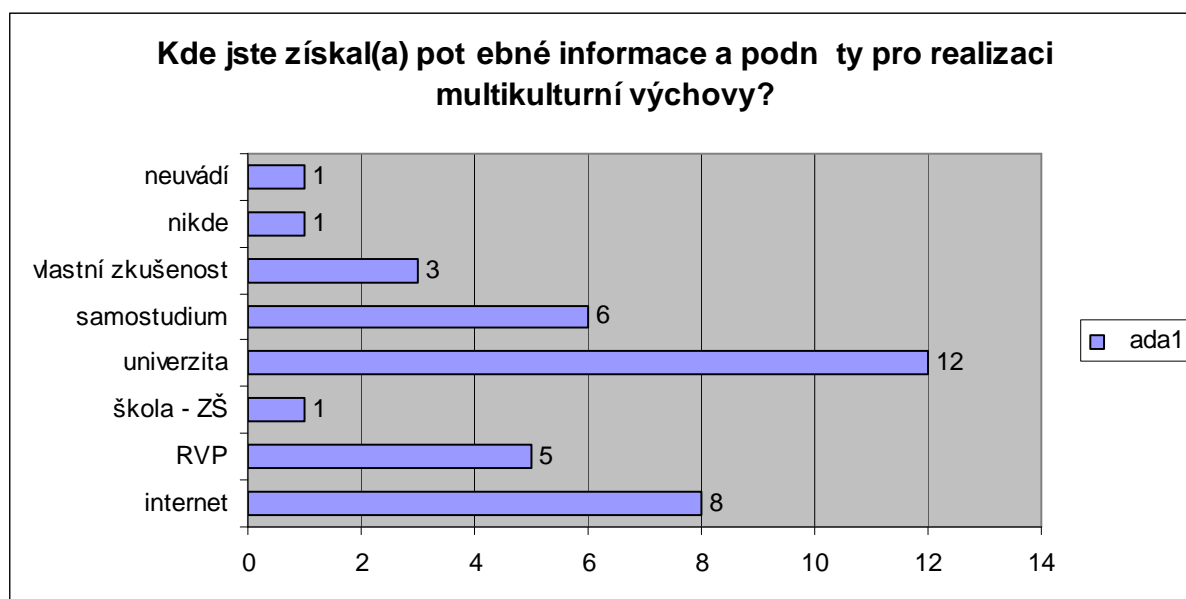
Respondenti uvedli, že v hodinách anglického jazyka se multikulturní témata objevují velmi často. Zaazují je do konverzačních témat, kde porovnávají se studenty zvyky a tradice odlišných kultur, především kultur anglicky mluvících zemí.

Učitelé zeměpisu seznamují žáky s multikulturními podmínkami po celém světě. Snaží se, aby žáci pochopili i problémy lidí, kteří žijí v chudších částech světa (Afrika, Asie), a sledky, které ovlivní i náš život. Učitelé zeměpisu seznamují žáky se zvyky různých národů.

Multikulturní výchova je přímo v osnovách občanské výchovy, učitelé však uvádí, že zaazují MV ještě i mimo to formou hry, skupinové práce nebo projektu. Velmi často zaazují diskusi do svých hodin, a to na téma rasismus, tolerance, cizí národy apod. Shodují se na tom, že v občanské výchově je nejvíce prostoru a možností, jak využít MV.

4. Kde jste získal(a) potřebné informace a podmínky pro realizaci multikulturní výchovy v praxi?

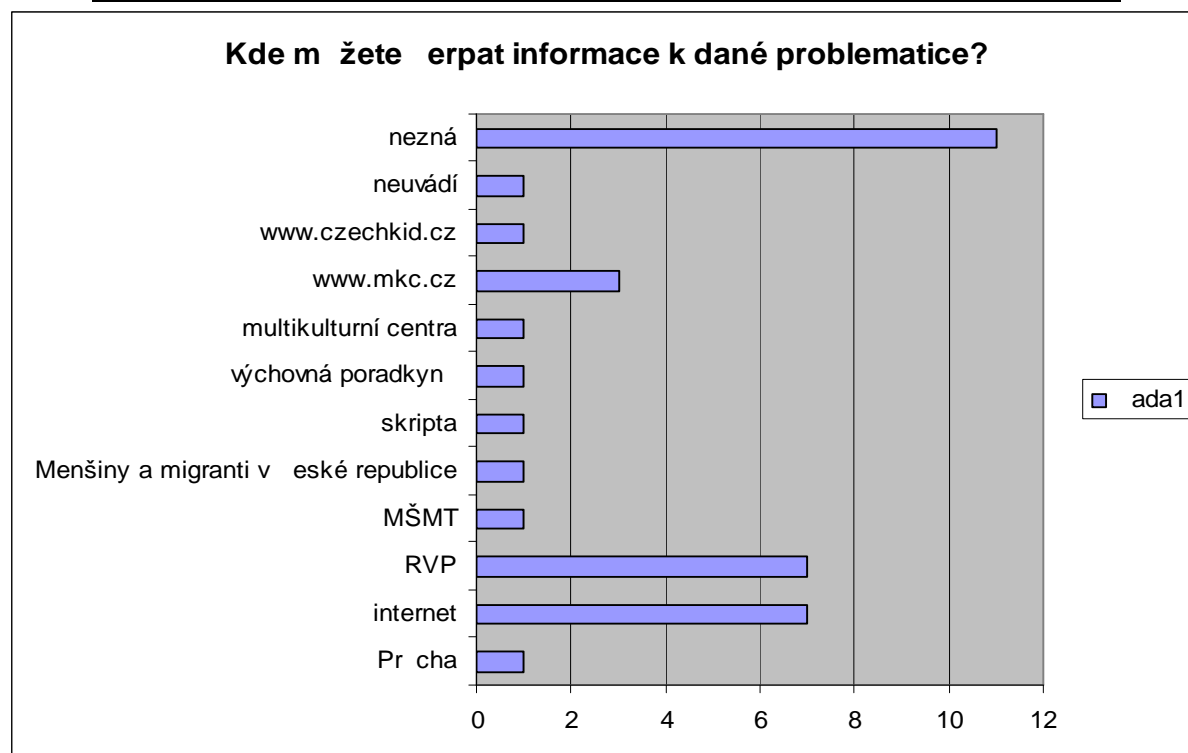
	ZŠ	SOŠ	Celkem
Internet	7	1	8
RVP	5	0	5
Škola – ZŠ	1	0	1
Univerzita	10	2	12
Samostudium	5	1	6
Vlastní zkušenost	3	0	3
Nikde	0	1	1
Neuvádí	0	1	1

Cílem této otázky bylo zjistit, kde u itelů získali informace, které mohou využít pro realizaci MV ve svých podmínkách. Výsledky průzkumu ukazují, že u itelů je získání ve velkém množství z vlastní iniciativy, spoléhají většinou na své vlastní samostudium (internet) nebo se opírají o fakta, která získali při studiu na vysoké škole. Je uspokojivé, že pouze 2 respondenti neuváděli žádnou odpověď nebo neví.

5. Víte, kde můžete sepat informace k dané problematice?

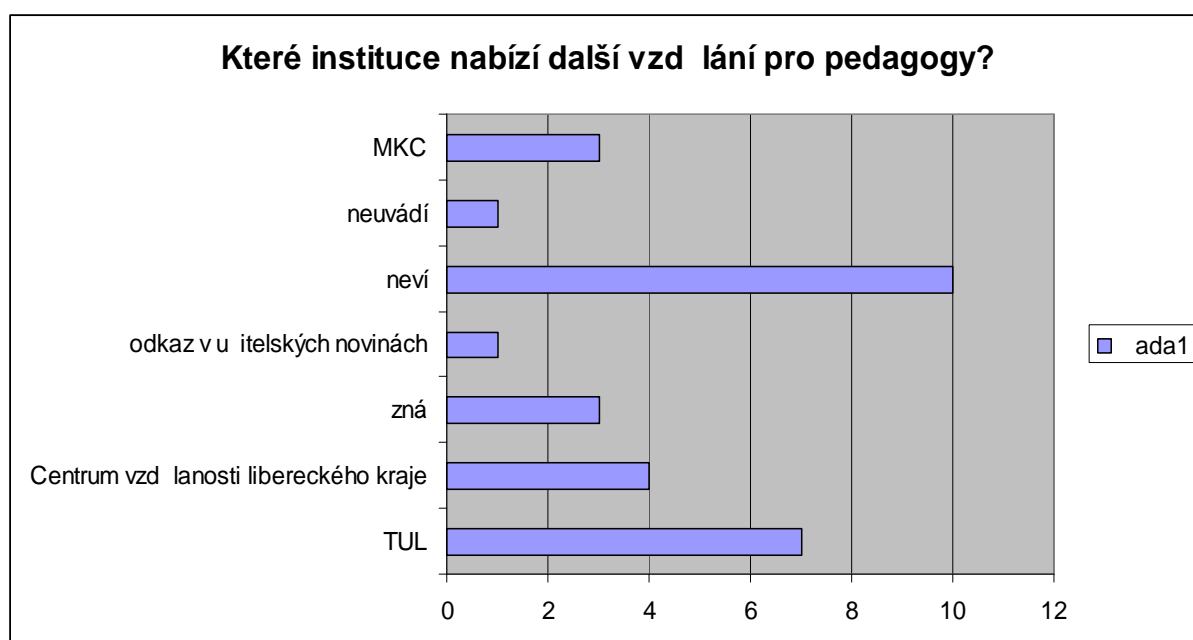
	ZŠ	SOŠ	Celkem
Pr cha	1	0	1
Internet	5	2	7
RVP	5	2	7
MŠMT	1	0	1
<i>Menšiny a migranti v eské republice</i>	1	0	1
Skripta	1	0	1
Výchovná poradkyn	0	1	1
Multikulturní centra	0	1	1
www.mkc.cz	3	0	3
www.czechkid.cz	1	0	1
Neuvádí	1	0	1
Nezná	9	2	11

V předchozí otázce jsme se dozvěděli, kde respondenti získali informace o MV v minulosti. Tato otázka má ukázat, jestli jsou učitelé v této době schopni vyhledat aktuální informace potřebné pro využití MV v praxi. Z odpovědí je zřejmé, že většina neví, kde potřebné informace hledat. 7 respondentů uvedlo, že nezná zdroj potřebných informací pro realizaci multikulturní výchovy ve svém vyučujícím předmětu. Druhou nejčastější odpovědí byl internet, což není překvapením, neboť na internetu se dají získat cenné informace o mezikulturní výchově, které nám slouží jako výborný zdroj informací.

6. Znáte nějaké instituce, které nabízejí další vzdělávání pro pedagogy? Pokud ano, víte, jestli mají v nabídce i školicí kurzy v oblasti multikulturní výchovy?

	ZŠ	SOŠ	Celkem
TUL	6	1	7
Centrum vzd. lanosti libereckého kraje	4	0	4
Zná	2	1	3
Odkaz v Učitelských novinách	1	0	1
Neví	9	1	10
Neuvádí	1	0	1
Multikulturní centrum Praha	3	0	3

V současné době existují instituce, které nabízejí další vzdělávání pro pedagogy. Cílem této otázky bylo zjistit, zda některé z těchto institucí znají učitelé na vybraných školách. Z odpovědí je patrné, že většina respondentů by si dala rady, kam se obrátit o pomoc a radu v případě zájmu. Nabízí se otázka, zda učitelé, kteří neznají takové instituce,

mají zájem o další vzdělávání. Respondenti, kteří odpověděli, že takové instituce neznají, většinou také odpověděli na následující otázku, že o vzdělání v oblasti MV nemají zájem.

7. Máte zájem o další vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy? Pokud ano, co od něj očekáváte? Pokud ne, proč o něj nemáte zájem?

	ZŠ	SOŠ	Celkem
Ano	16	1	17
Ne	10	3	13

Tato otázka měla zjistit, zda pedagogové stojí o další vzdělání v oblasti MV. Kladné a záporné odpovědi na ni byly téměř vyrovnané. Respondenti, kteří uvedli, že nemají zájem o další vzdělávání v této problematice, uvedli následující důvody:

- MV se netýká jejich předmětu, např. ve výpočetní technice je MV pouze okrajová záležitost.
- Další vzdělání v této problematice není důležité, protože učitelé mají vlastní zkušenost.
- Na základní škole respondent funguje výborní koordinátor ohledně MV.
- Respondenti mají dostatečné informace jak o řešení multikulturních problémů, tak i zpracování MV jako předmětového tématu do výuky.

Respondenti mající zájem o vzdělávání v této problematice především očekávají návrhy na realizaci MV na základní škole, konkrétně pro jejich vyučovací předměty. Zároveň

je ale také zajímavá, jak řešit případné multikulturní problémy, se kterými se mohou setkat ve škole.

SHRNUTÍ

Po vyhodnocení dotazníků je zřejmé, že učitelé mají vlastní zkušenosti s výukou svých předmětů a dokážou začlenit téma multikulturní výchovy do jejich výuky. Někteří z nich vycházejí z osobních zkušeností a necítí potřebu dalšího vzdělávání rozšiřující tuto problematiku. Ostatní ale projeví zájem dodávat se praktické rady pro vlastní výuku. Většina z nich ale nemá konkrétní představu, kde tyto informace získat.

10.2. Rozhovor

10.2.1 Rozhovor s pracovníci Národního institutu dalšího vzdělávání

Další částí praktické části je rozhovor s pracovníci Národního institutu vzdělávání (dále NIDV). Cílem rozhovoru bylo zjistit, jaké možnosti tato instituce učitelům nabízí, o jaké semináře mají učitelé zájem a zda otázka multikulturní výchovy je aktuálním problémem, který se snaží učitelé řešit.

V České republice existuje 14 poboček NIDV, pro každý kraj jedna. NIDV vede databázi lektorů, kterou neustále aktualizuje. Tuto databázi sdílí všechny pobočky instituce, není tedy problém uskutečnit seminář, který vede lektor z jiného kraje.

Učitelé se mohou dozvědět o aktuálních seminářích, které probíhají pod záštitou NIDV, z internetových stránek www.nidv.cz. V sekci *programová nabídka* se mohou na jimi vybraný seminář přihlásit. NIDV dále posílá na začátku každého školního roku tištěnou nabídku do základních škol, kde mohou učitelé najít veškeré kurzy, které budou probíhat v celé České republice. Tištěná přihláška je další možností přihlášení se na vybraný kurz, i když v dnešní době je tento způsob přihlašování spíše ojedinělý.

Témata seminářů jsou vybírány především dle 2 kritérií – zájem učitelů a aktuální celonárodní témata. Sami učitelé mohou připsat, co se jim líbilo nebo co jim chybí v nabídce kurzů a seminářů. V současné době se jsou nabízena témata týkající se především kurikulární reformy, vzdělávání školského managementu a vzdělávání v cizích jazycích. Semináře jsou připravovány vždy 3/4 roku předem a nabídka se obměňuje každého půl roku.

Největší zájem v současnosti je o semináře určené zástupcům a editelům škol v oboru managementu, především v oblasti učení etnictví. Vyhledávanými typy seminářů jsou tzv. kolokvia, kde lektor nastolí téma a přítomní vnášejí do diskuse své názory, návrhy a zkušenosti. Velmi povedeným seminářem v poslední době byl seminář s názvem *Autoevaluace* (hodnocení školy). Uitelé v poslední době nejčastěji volí semináře s tématem školního vzdělávacího programu, především jeho realizace.

V současné době NIDV ve své nabídce nemá žádný seminář s tematikou multikulturní výchovy. Podle pracovnice NIDV není o takovéto semináře mezi učiteli zájem, preferují spíše obecnější témata (např. přezobí témata obecně, nevynímají se tedy tématu multikulturní výchovy samotné).

SHRNUTÍ

Národní institut dalšího vzdělávání realizuje množství projektů a seminářů, které se vyznačují různými tématy. Rozhovor s pracovnicí NIDV ukázal, že uitelé základních škol nemají zájem o další vzdělávání v problematice multikulturality a multikulturní výchovy.

10.2.2. Rozhovor s učitkou

Tento rozhovor proběhl s učitkou Střední odborné školy hospodářské a lesnické Janou K. Tuto učitelku jsem si vybrala, protože vím, že školu, na které působí, navštěvuje velké množství zástupců etnických menšin. Domnívala jsem se tedy, že uitelé se otázky multikulturní výchovy v praxi nemohou vyhnout.

Cílem rozhovoru s učitkou střední školy bylo zjistit, jaké konkrétní multikulturní problémy řeší ona, případně škola, na které učí. Dále mě zajímalo, jak zařazuje multikulturní výchovu do svých předmetů a kde získala potřebné informace k uvedení multikulturní výchovy do praxe i zvládání multikulturních problémů.

Paní učitelka odpovídala na mé otázky otevřeně a ochotně. Rozhovor proběhl v kabinetu v příjemné, uvolněné atmosféře. Jana K. učí na stejné škole již 14 let a její předměty jsou dějepis, český jazyk a občanská výchova. Dále ještě zastává funkci výchovné poradkyně a metodika školní prevence. Díky tomu se setkává často s žáky a jejich problémy, mezi které patří i problémy multikulturní.

V první části rozhovoru jsme se v novali multikulturním problému. Na škole se vyskytují různé menšiny, nejen etnické. Z etnických menšin jsou na škole zastoupeny jen zástupci romské a vietnamské menšiny. Největší problémy, se kterými se v běžném školním životě potýkají, jsou s Romskou menšinou, která je na škole v nejhorším postavení. Problémy s Romy řeší uitelé na této škole v podstatě neustále. Není překvapující, že nejčastějším problémem je kázeň a docházka. Jako na jedné z mála škol mají k dispozici i romskou poradkyni, která prošla kurzem v rámci rekvalifikace pedagogů romské skupiny, který ji teoreticky připravil na řešení jakýchkoli problémů Romů. S jejím příchodem nastaly změny. Nicméně jejím příchodem se problematika Romů neřeší. Pro mě osobně bylo překvapením dozvědět se, že uitelé vnímají její přítomnost na škole negativně. A to především z pohledu právu uitele. Z odpovědí Jany K. je patrné, že ostatní uitelé se této romské poradkyni vyhýbají a neřeší s ní problémy, které mají s Romskou menšinou. Jistě je pro uitele těžké vychovávat studenty k životu v multikulturní společnosti, když sami v takové společnosti žít neumíjí nebo nechťí. Co se týče působnosti romské poradkyně pro školu, je tato otázka velmi diskutabilní. Jedna z jejích funkcí je pomáhat uitelům řešit problémy. V tomto ohledu ale uitelé o pomoc nejeví zájem. Dalším cílem výchovné poradkyně na škole je pomoc přímým Romům. Za tímto účelem jezdí do romských rodin a snaží se sjednat nápravu přes rodiče. V tšinou se jedná o studenty, kteří mají problém s docházkou. Nejezdí ale pouze k problematickým studentům školy, ale také do romských rodin, kde mají děti v patřičném věku a nechodí do školy. Takovéto rodiny přesvědčuje, aby děti začaly chodit do školy. Jana K. uvedla, že kvůli tomu přicházejí do učení i studenti v průběhu roku, což není dobré ani pro kolektiv ani pro uitele, protože studenti nemají na co navázat. Navíc mnoho studentů romského původu nedokončí školní rok, takže po ty kolísají téměř neustále. Podle názoru Jany K. tedy romská poradkyně na škole nejen že neřeší otázku problematiky Romů, ale navíc přivádí nové studenty, kteří ale nemají zájem o studium a na škole se neudrží. Jana K. také podotkla, že se na škole ani tak nevyskytují problémy mezi etniky, ale spíše řeší problémové chování etnických menšin samotných.

Další etnickou menšinou na Střední odborné škole hospodářské a lesní je menšina vietnamská a míšenci s touto menšinou (v tšinou mají otce Vietnamce a matku českou). Vietnamští studenti podle Jany K. nevyvolávají žádné problémy v kolektivu. Hodně záleží na tom, jak dlouho pobývají v České republice, nebo u nich jde také v neposlední řadě o problém dorozumět se, tzn. mluvit, číst a psát, z čehož vznikají problémy spíše na základních školách.

Na této škole se setkali i s problematikou homosexuál. S dívkou, která je homosexuálně orientovaná, ale žádné problémy nemají. Poté, co přinesla potvrzení od psychologa, dokonce může nosit jednotné pánské oblečení na praxi.

Ani se socio-ekonomickou skupinou nemají na škole Jany K. větší problémy. Zjevně důležitým faktorem v této otázce hraje fakt, že na tuto školu chodí z velké většiny právě žáci ze sociálně slabých rodin. Proto prostředí školy by nemělo být pro tuto skupinu stresovým prostředím. Navíc škola se snaží právě této skupině vyjít vstříc a studenti mají možnost pomoci si pomůckami, aby si je nemuseli kupovat.

Největším překvapením pro mě bylo zjištění, že se na škole vyskytl člověk, která se hlásila k satanismu, aniž by si myslela, že jedná nesprávně. A dále fakt, že mají na škole drogově závislého (i přestože se jedná o méně škodlivé drogy) a stále zůstává na škole, je velmi vážný, protože je stále součástí kolektivu ve škole a negativně působí na ostatní studenty – svým jednáním a také faktem, že i takovýto přístup proti školnímu řádu je možné udržet bez vyloučení.

Cílem druhé části rozhovoru bylo zjistit, kde získala Jana K. informace o multikulturní výchově. Navštívila kurz Igora Pavlova³², ve kterém na romskou problematiku nahlíželi z pohledu konstelační teorie. Konstelace jsou poradenská metoda, která se užívá v oblasti osobního rozvoje a terapie. Je založena na pocitech a prožitcích. Až poté je možné vysvětlit a pochopit to, co konstelace ukazuje. Touto metodou lze řešit všechny problémy, které týkají vztah jednotlivce i částí systému k jiným částem tohoto systému nebo systému samotnému (rodinné problémy, vztahové problémy, problémy na pracovišti apod.). Jana K. přiznala, že tento seminář byl pro ni velkým přínosem, především pro ni samotnou – pro její názory a postoje, nebo, jak sama podotkla, za tím musíme u sebe. Tento seminář si našla z vlastní iniciativy, nebo škola žádné semináře nepřipravuje, ale ani pedagogy v dalším vzdělávání jinak nepodporuje. Protože Jana K. je zároveň výchovnou poradkyní a metodikem prevence, snaží se i ona připravit seminář na toto téma, nebo tato otázka je na jejich škole stále aktuálnější a žádá si pozornost. Nicméně se setkala s negativními reakcemi ostatních pedagogů, kteří mají pocit, že problém multikulturality se vyřeší příchodem romské poradkyně a dále se již více řešit nemusí.

V posledním bodu rozhovoru mě zajímalo, jakým způsobem se dá multikulturní výchova začlenit do výuky jejich předmětů. Jana K. se mi zmínila o programech, ve kterých mají zpracované téma multikulturní výchovy, je to plán metodika prevence a zároveň plán pro

³² www.poradna-rodina.org

realizaci jejích aprobačních podmínek obanské výchovy. Zároveň ale také zmínila besedy v rámci výuky dle jejího záměru.

10.3. Vyhodnocení hypotéz

V úvodu praktické části byly stanoveny 3 hypotézy:

H1: Současní učitelé mají zájem o vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy.

H2: Současní učitelé nejsou dostatečně proškoleni na výuku multikulturní výchovy ve svých podmínkách.

H3: Studenti pedagogických fakult nejsou dostatečně připraveni na výuku multikulturní výchovy v praxi.

Tyto hypotézy byly v průběhu průzkumu vyhodnoceny následovně :

Platnost H1 se potvrdila. Výsledky dotazníků , které vyplnili učitelé, ukázaly vyrovnané odpovědi na tuto otázku. Polovina dotázaných učitelů odpověděla, že zájem o další vzdělávání v oblasti MV má, druhá polovina nikoli.

Platnost H2 se nepotvrdila. Pokud vycházím z výsledků dotazníků , které byly součástí průzkumu, musím říci, že učitelé uvedli mnoho způsobů, jak dokázat MV uplatnit v praxi, a že jsou schopni si obstarat informace, které potřebují, například využitím internetu. Respondenti tedy neuváděli kurzy nebo semináře, které absolvovali, nicméně je vidět, že si jsou schopni poradit sami.

Platnost H3 se potvrdila. Současní studenti pedagogických fakult nejsou dostatečně připraveni na svou budoucí praxi v oblasti multikulturní výchovy. Mnozí z nich si myslí, že se MV dotkli během studia jen okrajově v jiných disciplínách jako je psychologie, pedagogika, didaktika apod. Tyto poznatky jsou navíc hodně teoretické a pro jejich budoucí praxi nejsou dostatečnou přípravou. Pro potvrzení této hypotézy vycházím především z odpovědí studentů 4. ročníku, kteří mají již potřebné zkušenosti z praxe. Navíc studenti do dotazníků uvedli, že

je velmi náročné zapsat si p ední multikulturní výchova, který spadá do volitelných p ední .

10.4. Navrhované změny

Z výsledků zkoumání je jasné, že oblast multikulturní výchovy je problematická součástí učitelské profese. U učitelů musí být čím dál tím větší multikulturní problémy, které souvisejí se stále rostoucí se společností. Dále mají všichni učitelé povinnost zařadit MV do výuky svého p ední. Vzhledem ke zjištěným informacím na základě vyhodnocených dotazníků a rozhovorů navrhuji následující změny:

- **Pro výuku studentů pedagogické fakulty**

Pro zkvalitnění p ípravy studentů pedagogické fakulty bych navrhovala multikulturní výchovu zařadit jako povinný p ední (nebo p ínejmenším povinně volitelný), aby měli všichni studenti reálnou šanci se na p ední zapsat. To samozřejmě znamená, že by muselo být vypsané více seminářů než v současnosti. Každý student by měl mít možnost během 4 let studia pedagogické fakulty absolvovat tento seminář. Seminář by měl mít praktické zaměření – tzn. vyučující by se měl vyhnout vedení semináře formou čtení referátů, ale studenti by si měli na konci semináře odnést potřebné informace, které by je měly vybavit alespoň do začátku jejich učitelské kariéry. Od semináře MV bych očekávala následující:

- seznámení studentů se základními pojmy, se kterými MV pracuje: *multikulturalismus, menšina/minorita, etnické v domě, postoje, stereotypy atd.*,
- seznámení s MV jako přezovým tématem RVP – *obsah, tematické okruhy, metody*,
- praktické náměty pro realizaci MV v různých p edních, studenti by měli mít prostor prezentovat i vlastní nápady,
- studenti by se měli dozvědět doporučenou literaturu, ze které mohou čerpat inspiraci, a měli by se dozvědět, jak s touto literaturou pracovat,
- studenti by se měli seznámit i s tím, jak řešit případné multikulturní problémy, které mohou vzniknout na škole; příklady takovýchto problémů by měly vycházet z praxe.

- **Pro u itele ZŠ, SŠ**

Pro u itele 2. a 3. stupn bych navrhovala povinné seminá e na téma multikulturní výchovy probíhající bu to p ímo na škole a nebo v jednom ze vzd lávacích center, které se zabývá dalším vzd láváním pedagog .

Dále navrhuji, aby si každý u itel na škole zvolil jedno z pr ezových témat - nejlépe to, ke kterému má nejbliže. P í v tším po tu pedagog by se mohlo více lidí d lit o jedno téma (bylo by to ur it p ínosem). Zvolené téma by u itel m l na starosti a shromaž oval by veškeré informace k dané problematice (v etn návrh na realizaci – nám ty, metody apod.). M l by být schopen a ochoten ostatním u itel m pomoci, když se na n j obrátí o pomoc s výukou daného pr ezového tématu (v našem p ípad MV) ve svém p edm tu. Dále by m l mít informace o aktualitách, tzn. i o aktuálních seminá ích, které se konají na toto téma. U itelé by m li navzájem spolupracovat a vypomáhat si.

11. SHRNUTÍ

Cílem praktická ásti této diplomové práce bylo zmapování situace sou asných u itel a student pedagogické fakulty v oblasti multikulturní výchovy. D ležitými body zkoumání byla jejich p ípravenost na ešení multikulturních problém a na za len ní tématu multikulturní výchovy do výuky svého p edm tu. Pro samotný pr zkum jsem si zvolila metodu dotazníku a rozhovoru. Cílem dotazník bylo zmapování situace v širším m ítku (celkem odpov d lo 70 respondent), kdežto v rozhovorech bylo místo pro kladení konkrétn jších otázek a také p ízp sobení otázek dotazovanému.

Dotazník pro u itele i studenty m l 7 otev ených otázek, ke kterým se respondenti mohli voln vyjád it. Pouze u 2 otázek byly nabídnuté možné odpov di, respondenti ale byli i p esto v obou p ípadech vyzváni doplnit vysv tlení. Za pozitivní zjišt ní považuji, že u itelé nepoci ují nesnáze se za azování tématu multikulturní výchovy do svého p edm tu. V tšina z nich je sama schopna si opat it pot ebné informace. Navíc pouze u itel výpo etní techniky uvedl, že multikulturní výchovu do svého p edm tu neza azuje nikdy, protože v jeho p edm tu se jedná o velmi okrajové téma. Tém všichni se vyjád ili v tom významu, že multikulturní problémy a výchovu samotnou považují za d ležité téma. Zvlášt pro St ední školu hospodá skou a lesnickou ve Frýdlantu není toto téma zanedbatelné. Souvisí to jist s tím, že Frýdlant se od Liberce liší strukturou obyvatel a je to dáno samoz ejm í zam ením školy. Na tuto školu docházejí ásto studenti ze zvláštních škol. Ostatní dotazníky byly

rozdíly uitelů základních škol běžného typu, kde se etnické menšiny v takové míře nevyskytují. Nejde ale jistě jen o menšiny etnické. Velmi významnou se ukázala být menšina socio-ekonomická. Příslušníci socio-ekonomické menšiny jsou tmi, komu patří výsměchy a odmítání. Paradoxně na SŠ je tento problém relativně zanedbatelný, neboť studenti, kteří nepatří do této skupiny, je jen velmi málo, jsou tu tedy v menšině oni. Na ostatních školách (ZŠ) je situace zcela opačná. Děti ze sociálně slabých rodin nejsou kolektivem přijímány za ostatními rovně. Je s podivem, že z odpovědí vyplývá, že uitelé tuto problematiku moc neeší – celých 22% dotázaných uvedlo, že multikulturní problémy nikdy neeší. Všeobecně panuje kladný postoj k dalšímu vzdělávání, od kterého očekávají praktické rady na začlenění multikulturní výchovy do svých aporbačních podmínek.

Dotazník pro studenty přinesl také velké množství zajímavých informací. Studenti 3. a 4. ročníku pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci odpovídali na stejné otázky. V některých otázkách byl patrný rozdíl mezi odpověmi studentů jednotlivých ročníků – nejrozlišnější odpovědi jsem dostala na otázku *Bylo pro Vás studium na vysoké škole přínosem pro tuto problematiku?*. Studenti 3. ročníku odpověděli pozitivně, nicméně u většiny těchto kladných odpovědí byla poznámka, že jejich poznatky jsou hodně teoretické a nemohou zatím říct, zda opravdu budou tyto poznatky přínosem pro jejich praxi či nikoliv. Oproti tomu studenti 4. ročníku, kteří už absolvovali i souvislou praxi, uvedli, že je studium dostatečně nepřipravilo na praxi. Jejich pohled je tedy ucelenější. S přípravou během studia souvisí podmínky, ve kterých se s tímto tématem setkali. Většina uvedla pedagogiku, psychologii nebo didaktiku. Je jasné, že tyto vědní obory jsou natolik rozsáhlé, že se multikulturní výchovu mohou v nově pouze okrajově. Je uspokojivé, že více než polovina studentů má zájem o další vzdělávání v této oblasti. V současné době je velkým pomocníkem internet, kam by se také obrátila většina studentů pro potřebné informace. Studenti nemají představu o další literatuře, případně konkrétních internetových zdrojích, ale to jistě pro ně není velký problém s dnešními možnostmi zjistit.

Další částí průzkumu byl rozhovor s pracovníky Národního institutu pro další vzdělávání. Z našeho rozhovoru bylo jasné, že téma multikulturní výchovy není v dnešní době vyhledávané. Velké množství seminářů je naopak zaměřeno na výuku cizích jazyků a managementu škol. Fakt, že uitelé nevyhledávají další informace o problematice multikulturní výchovy, může mít více příčin. Jednou z nich je velké množství jiných povinností, které jsou na učitele kladeny, a v současné době jsou upřednostňovány (tvorba RVP). Další příčinou může být fakt, že uitelé často vycházejí z osobních zkušeností, protože

oni sami jsou součástí multikulturní společnosti, a snaží se žákům předávat své vlastní zkušenosti a poznatky.

Pro druhý rozhovor jsem si zvolila učitelku a zároveň výchovnou poradkyni Střední školy hospodářské a lesnické. Na této škole řeší multikulturní problémy velmi často, proto byl rozhovor velmi přínosný. Problémy s romskou menšinou se škola snažila vyřešit přijetím romské poradkyně. Jak jsem se ale z našeho rozhovoru dozvěděla, problémy to stále ještě neřeší. Samozřejmě, že se s příchodem této poradkyně hodně změnilo – především nastal v třídě problém student, což ale na druhou stranu znesnadňuje práci pedagogům (příčinou jsou hlavně kolísavé povahy studentů, kteří jsou bez motivace). Dotázaná se snaží zorganizovat semináře s multikulturní tematikou, ale narazila na nezájem ze strany učitelů. Podle ní nemají její kolegové ani škola zájem dále vzdělávat sebe nebo učitele.

IV. ZÁVĚR

Téma multikulturní výchovy jsem si pro svou diplomovou práci zvolila, protože je mi velice blízké. Má aprobace je český a anglický jazyk, z čehož jasně plyne úzká souvislost s prostředím, ve kterém se vyskytují a střetávají různé kultury. Sama ráda poznávám nové tradice, zvyky, návyky apod. a své poznatky, stejně jako svůj zájem, se snažím předávat svým studentům. Především ve výuce anglického jazyka je multikulturalismus každodenním tématem. Žáci se učí nejen cizí řeči, ale zároveň i pochopení cizí kultury. A to nejen kultury britské. Angličtina je mezinárodním jazykem, kterým se mluví po celém světě. V mnoha zemích je angličtina úředním jazykem (USA, Austrálie, Nový Zéland atd.). Já jsem multikulturní výchovu vždy brala jako samozřejmou a neododdělitelnou součást výuky. Když byla multikulturní výchova začleněna do rámcového vzdělávacího programu, úkol vynést se tomuto tématu ve svých hodinách připadl všem učitelům. Zjistit, jak se s tímto úkolem vypořádávají učitelé a studenti pedagogické fakulty, bylo hlavním cílem mé diplomové práce.

Podle mého názoru byla tato základní otázka v praktické části této diplomové práce zodpovězena. Na základě vyhodnocení dotazníků mohu konstatovat, že většina pedagogů nemá se začleněním multikulturní výchovy do svého předmětu větší problémy (kromě učitelů s aprobacemi, které jsou této problematice vzdálenější, například výpočetní technika). Oproti tomu studenti pedagogické fakulty potřebují nejprve získat své vlastní zkušenosti a najít si svou cestu k realizaci multikulturní výchovy, protože vysoká škola je připravena pouze teoreticky.

Během přípravy dotazníků pro studenty jsem si neuvědomila možnost, že studenti tohoto ročníku nemusí být na praxi, pokud nesplnili podmínky prvního a druhého ročníku. Stalo se tedy, že někteří respondenti neměli ještě dostatečné zkušenosti pro zodpovězení některých otázek. Lepší variantou by bylo zvolit všechny respondenty z posledního ročníku.

Množina osobní práce na mé diplomové práci inspirovala pro další výuku českého i anglického jazyka. I mé znalosti v oblasti multikulturní výchovy byly hodně povrchní a při výuce jsem spíše vycházela ze své instituce a osobních zkušeností. Tato diplomová práce mě donutila více se zamyslet nad touto problematikou a leccos pochopit. Velmi zajímavé pro mě bylo téma možnosti změny postojů. Problematika postojů, předstůpků a stereotypů je velmi náročná. To, že o ní budeme vědět co nejvíce, nám poslouží k pomoci ve vyučovacích hodinách. Vědela jsem, že změnit postoje žáků, kteří jsou na druhém stupni základní školy a jejichž postoje jsou již velmi pevně zakotvené, bude velmi obtížné. Nicméně teoretické

poznatky, které jsem nabyla při psaní mé diplomové práce, mi pomohli k uvědomění si všech důležitých aspektů, na které bychom měli brát náhled v průběhu působení na studenty.

Dalším přínosem pro mě bylo uvědomění si různých typů menšin. A koliv v současnosti je multikulturalismus velmi hstým tématem v médiích, politice apod., v naprosté většině se o něm mluví v souvislosti s menšinami etnickými. I já jsem si tedy vždy myslela, že tyto menšiny potřebují naši pomoc nejvíce. Je tomu ale tak? Potřebují Romové, Vietnamci i Ukrajinci naši pomocnou ruku více než děti s postižením, děti z rozvedených rodin nebo děti z rodin nefunkčních? V současné době rozlišování majoritní společnosti a minorit se často chápe jen ve smyslu etnickém. Často se ale stává, že děti, které pocházejí z jiných minoritních skupin, strádají ještě více.

Pochopila jsem, že v multikulturní výchově není místo jen pro učení žáků přijetí jiných kultur, ale i love samotného. Není důležité, zda se daný jedinec liší od ostatních barvou kůže, p vodem kulturou nebo osobními zkušenostmi, fyzickými i psychickými dispozicemi apod.

Nemén důležitým aspektem multikulturní výchovy jsou vlastní postoje učitele. Základ toho, aby učitel mohl správně působit na žáka, je v něm samým. Každý učitel by si měl uvědomit, zda je správným příkladem pro žáky. Pokud učitelé sami neví v to, co se snaží žáky „p edat“, nejspíš to nebude fungovat. Proto mě překvapil, dá se říci, nevíšmavý přístup učitelů st ední lesnické školy k romské poradkyni, která působí na jejich škole. Pokud takovéto chování učitele studenti vidí, m že se jim snažit vstípit základy antidiskriminace, ale otázkou zůstává, na kolik bude úspěšný. Už od dávné doby lidé nevěřili n komu, kdo „káže vodu a sám pije víno“. Pro by potom žáci své postoje mohli m nit?

Nejprekvapiv ější z mé diplomové práce byl rozhovor s učitelkou st ední školy a její zkušenosti s romskou poradkyní. O ekávala bych p edevším v tší spolupráci mezi učiteli a poradkyní. Multikulturní problémy jsou velmi citlivým tématem, proto bych čekala, že učitelé se budou často obracet o pomoc s jejich ešením. Bohužel, na této škole je opak pravdou. Dále jsem byla překvapena i další náplní její práce – to, že nejen eší aktuální problémy Romů na škole, ale také dojíždí do rodin a přesv d uje jejich děti, aby začaly chodit na jejich školu.

Otázka multikulturalismu nikdy z našeho světa nezmizí. Ve společnosti, kde žije stále v tší počet různých kultur vedle sebe, je nezbytné hledat ešení vedoucí ke společnému soužití. Důležitým faktorem této problematiky je a vždy bude přístup zúčastněných. Mám tím na mysli nejen přístup majoritní společnosti, ale také menšin. Je nezbytné, aby se ob strany snažili najít společnou cestu, jak vzájemně problémy ešit. Není možné, aby jedna strana

vycházela druhé vstíc a druhá jen „brala“. V dnešní situaci je potřeba najít společnou a najít kompromisy.

Téma multikulturní výchovy je hodně široké. Obsahuje velmi zajímavá témata, například zařadit žáky s jazykovou bariérou do vzdělávacího procesu (příslušníky etnických menšin), jakými způsoby komunikovat s rodiči žáků z různých menšin a mnohá další. Pro mě je toto téma nezbytné pro výuku mých absolventů, a proto mu budu i nadále věnovat velkou pozornost.

V. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALVÍN, J. a kolektiv: *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference 5. setkání národnostních menšin 24. setkání Hnutí R 10.-11. listopadu 2005*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. 469 s. ISBN 80-903727-0-8

BALVÍN, J. a kol. *ROMOVÉ a etika multikulturní výchovy*. Ústí nad Labem: HNUTÍ R, 1999. 199 s. ISBN 80-902149-4-0

DOHNALOVÁ, M. - MALINA, J. *Slovník antropologie obanské společnosti*. Brno: CERM, 2006. 778 s. ISBN 80-7204-349-8.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. 166s., ISBN 978-80-7367-283-6.

HIRT, T., JAKOUBEK, M. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Benk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9

Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středodškolské pedagogy. Praha: Lidové noviny. 2002. 84s. ISBN 80-7106-614-1

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

KROPÁČKOVÁ, J. *Výuka žáka s odlišným mateřským jazykem*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 9788024415116

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-1679-9.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha. Praha MŠMT s Ústav pro informace ve vzdělávání. 2001

PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník*. Praha 1996

PRŮCHA, J. *Interkulturní komunikace*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2010. 200s. ISBN 978-80-247-3069-1.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. 2. vyd. Praha:Portál. 2007. 220 s. ISBN 978-7367-280-5

PRŮCHA, J.: *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2

PRŮCHA, J.: *Multikulturní výchova: teorie – praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha: ISV. 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2

Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004. 82 s. ISBN 80-86878-24-4

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha. Výzkumný ústav pedagogický. 2005

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0

ŠIŠKOVÁ, T.: *Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi.* Praha: Portál. 2008. 280 s. ISBN 80-7367-182-4

ŠIŠKOVÁ, T.: *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti.* 21.s. Praha: Portál, 188 s. ISBN 80-7178-648-9

ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do multikulturní výchovy.* Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. 112 s. ISBN 978-80-903953-0-5.

VÁCLAVÍK, D. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě I.: Základní problémy, Židé.* 1.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. 120 s. ISBN 80-7083-457-9

Internetové zdroje:

Antidiskriminační zákon

<http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/35544/30044>

BBC světová migrace

http://www.bbc.co.uk/czech/specials/1356_migration/page2.shtml

Český helsinský výbor

www.helcom.cz

Český statistický úřad

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001

Český statistický úřad, sčítání obyvatelstva 2001

<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>

Liberecké romské sdružení

www.multikultura.cz

Listina základních práv a svobod

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/narodnostni-mensiny-a-skolstvi-multikulturalita>

Multikulturní centrum Praha

www.mkc.cz

www.migraceonline.cz

Národní institut dětí a mládeže

www.nidm.cz

Národní institut pro další vzdělávání

<http://www.nidv.cz/cs/>

Rámcový vzdělávací program

http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf

Romové v České republice

www.romove.radio.cz

Soukromá poradenská praxe Mgr. Igora Pavla Áka

<http://www.poradna-rodina.org/>

Zákon o právech p íslušník ů národnostních menšin .273/2001Sb.

spcp.prf.cuni.cz/lex/273-01.doc

VI. SEZNAM P ÍLOH

P íloha I

Dotazník pro studenty 2. a 3. ro níku pedagogické fakulty TUL

P íloha II

Dotazník pro u ítele

P íloha III.

Rozhovor s pracovnící Národního institutu dalšího vzd ílávání

P íloha IV.

Rozhovor s u ítelkou st ední školy

P ÍLOHA I

Dotazník pro studenty pedagogické fakulty

Ve své diplomové práci se v nížuji tématu multikulturní výchovy. Cílem mé práce je zjistit, jak jsou souasní pedagogi tí pracovníci a studenti pedagogických fakult p ípravení na práci u ítele v multikulturní spole nosti a výuku multikulturní výchovy samotnou. Obracím se na Vás s prosbou o vypln ní tohoto dotazníku, nebo Vaše zkušenosti a názory mi budou velkou pomocí.

D kuji,

Petra Junková (studentka pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci)

Multikulturní výchova v praxi

Multikulturalismus eší otázku vzájemného soužití majoritní spole nosti s minoritami (jejich vzájemný respekt, toleranci k jinakosti, rovnoprávnost apod.).

Menšina (minorita) ozna uje vymezenou skupinu osob, jež se odlišuje od okolí „v tšinové“ spole nosti a obvykle se í sama jako skupina chápe. Lidé mají tendenci spojovat tento pojem pouze s romskou menšinou, pop . s menšinami etnickými (národnostními). Menšiny mohou být vymezené následujícími charakteristikami:

- etnické menšiny
- náboženské menšiny
- socio-ekonomické menšiny (rodiny s dobrým sociálním zázemím a naopak)
- stavovské menšiny (šlechta í dnešní, nap . vojáci)
- menšiny dané ur ítou fyzickou nebo psychickou charakteristikou (homosexuálové, vrcholoví sportovci)
- menšiny dané ur ítou patologií (alkoholici, gamble í, toxikomani aj.)
- menšiny zkušeností (lidé, kte í prožili nebo prožívají n co, co poznamenává jejich život, nap . rodiny s mentáln postiženým dít em, z rozvedené rodiny, nefunk ní rodiny apod.)
- subkultury (lidé se stejnými ideály nebo stylem hudby – nap . styl emo, punk, metal, ale í hippie apod.)
- handicapem

Multikulturní výchovu chápeme jako výchovu k životu v existující multikulturní spole nosti, která je etnický, kulturn í a sociáln variabilní. Základním cílem MKV a její podstatou je nau ít se porozum t lidem s odlišností, jinakostí (která m že být dána sociáln , rasou, národností, jazykem, kulturou, náboženstvím, zkušeností, apod.) a vytvá et prostor pro tolerantní a vst ícné soužití s nimi.

Škola:
Aprobace:
Ročník:
Pohlaví: muž X žena

V jakém předmětu jste se setkal(a) při studiu na pedagogické fakultě s tématem multikulturní výchovy?

.....
.....
.....

Bylo pro Vás studium v tomto ohledu přínosem pro Vaši praxi? Vysvětlete.

.....
.....
.....
.....

Jak byste zařadil(a) téma multikulturní výchovy do výuky svého předmětu? Vysvětlete, uveďte příklady.

.....
.....
.....
.....
.....

S jakými menšinami jste se setkal(a) v rámci plnění praxe na základní škole?

.....
.....
.....

Byl(a) jste nucen(a) řešit multikulturní problémy na své praxi? Byl(a) jste svědkem nějakých konfliktů nebo jste slyšel(a) o problémech na škole?

.....
.....
.....

Víte, kde máte možnost získat potřebné informace pro realizaci multikulturní výchovy v praxi? Vyjmenujte (publikace, internetové zdroje nebo instituce zabývající se multikulturní problematikou).

.....
.....
.....
.....
.....

Máte zájem o další vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy? Pokud ano, co od něj očekáváte? Pokud ne, proč o něj nemáte zájem?

☐ Ano

.....

- Ne

.....

- Nevím

Příloha II

Vážený pane učiteli, vážená paní učitelko,

dovoluji si obrátit se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Ve své diplomové práci se budu zabývat tématem multikulturní výchovy. Cílem mé práce je zjistit, jak jsou současní pedagogičtí pracovníci a studenti pedagogických fakult připraveni na práci u učitele v multikulturní společnosti a výuku multikulturní výchovy samotnou. Předem Vám děkuji za Vaši vstřícnost, neboť Vaše zkušenosti a názory mi budou velkou pomocí.

Děkuji,

Petra Junková (studentka pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci)

Multikulturní výchova v praxi

Multikulturalismus řeší otázku vzájemného soužití majoritní společnosti s minoritami (jejich vzájemný respekt, toleranci k jinakosti, rovnoprávnost apod.).

Menšina (minorita) označuje vymezenou skupinu osob, jež se odlišuje od okolí „většinové“ společnosti a obvykle se i sama jako skupina chápe. Lidé mají tendenci spojovat tento pojem pouze s romskou menšinou, popř. s menšinami etnickými (národnostními). Menšiny mohou být vymezené následujícími charakteristikami:

- etnické menšiny
- náboženské menšiny
- socio-ekonomické menšiny (rodiny s dobrým sociálním zázemím a naopak)
- stavovské menšiny (šlechta i dnešní, např. vojáci)
- menšiny dané určitou fyzickou nebo psychickou charakteristikou (homosexuálové, vrcholoví sportovci)
- menšiny dané určitou patologií (alkoholici, gambleri, toxikomani aj.)
- menšiny zkušeností (lidé, kteří prožili nebo prožívají něco, co poznamenává jejich život, např. rodiny s mentálně postiženým dítětem, z rozvedené rodiny, nefunkční rodiny apod.)
- subkultury (lidé se stejnými ideály nebo stylem hudby – např. styl emo, punk, metal, ale i hippie apod.)
- handicapem

Multikulturní výchovu chápeme jako výchovu k životu v existující multikulturní společnosti, která je etnický, kulturní a sociálně variabilní. Základním cílem MKV a její podstatou je naučit se porozumět lidem s odlišností, jinakostí (která může být dána sociálně, rasou, národností, jazykem, kulturou, náboženstvím, zkušeností, apod.) a vytvářet prostor pro tolerantní a vstřícné soužití s nimi.

Škola:

Aprobace:

Pohlaví: muž X žena

Jaké menšiny jsou zastoupeny na vaší škole?

.....
.....
.....
.....
.....

Řešíte na vaší škole multikulturní problémy? (vysvětlete, uveďte příklad)

- ☐ Ano, často
.....
- ☐ Ano, občas
.....
- ☐ Zřídka, výjimečně
.....
- ☐ Nikdy
- ☐ Nevím

Jak zařazujete téma multikulturní výchovy do svého programu? Vysvětlete, uveďte příklady - ve kterém programu, kterými organizačními formami, zda pouze v hodině nebo i jinde)

.....
.....
.....
.....
.....

Kde jste získal(a) potřebné informace a podmínky pro realizaci multikulturní výchovy v praxi?

.....
.....
.....
.....
.....

Víte, kde můžete sehnat informace k dané? Vyjmenujte (publikace nebo internetové zdroje). problematice

.....
.....
.....
.....
.....

Znáte nějaké instituce, které nabízejí další vzdělávání pro pedagogy? Pokud ano, víte, jestli mají v nabídce i školicí kurzy z oblasti multikulturní výchovy?

.....
.....
.....

Máte zájem o další vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy? Pokud ano, co od něj očekáváte? Pokud ne, proč o něj nemáte zájem?

1. Ano

☐ Ne

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

P ÍLOHA III.

Rozhovor s pracovnící NIDV

Jak dlouho působíte v Národním institutu pro další vzdělávání?

Tento rok to bude 5 let.

Jakou funkci zastáváte v NIDV?

Mám na starosti projekty týkající se realizace ŠVP na základních školách.

Jakým způsobem získáváte lektory, které vedou Vaše semináře?

Vedeme databázi lektorů, která se neustále obměňuje. Tuto databázi sdílíme i s ostatními pobočkami v České republice, které se nacházejí v každém kraji, to znamená, že jich máme 14. Není tedy problém, když se nám líbí téma, které nabízí lektor třeba z Ústí nad Labem, oslovit ho. A naopak. Pracovníci z jiných krajů volají našim lektorům z Liberce a zvou je k sobě do kontaktního centra.

Většina lidí, kteří mají zájem vést semináře, se nám sama přihlásí. Stává se ale, že sami oslovíme někoho, kdo se nám zdá zajímavý, a už na seminářích, kam přijdou jako klienti nebo kdekoliv jinde.

Máte nedostatek lektorů v nějakém oboru případně pro nějaké téma?

Samozřejmě, že pro některé obory máme větší počet lektorů než pro jiné. Například lektorů pro obory jako anglický jazyk nebo dějepis máme dostatek. Naopak máme problém s předmety jako chemie nebo občanská výchova.

Jak se mají učitelé šanci dovědět se o vašem aktuálním programu?

V první řadě máme internetové stránky www.nidv.cz, kde mohou zájemci o kurzy nalézt nejaktuálnější informace. V sekci programová nabídka se i dozví, jak se mohou na vybraný kurz přihlásit. Je to nejjednodušší způsob v dnešní době.

Dále posíláme vždy na začátku školního roku do základních škol tištěnou programovou nabídku. V tomto pohledu mohou najít kurzy, které budou probíhat v celé české republice. Máme totiž zkušenosti s tím, že není problém pro učitele nebo editel škol dojet i do vzdálenějších míst. I v této tištěné podobě mohou školy posílat přihlášky. V dnešní době je ale tento způsob čím dál tím více ojedinelý.

Pro jistotu ještě rozesíláme nabídku v elektronické podobě emailem editelům škol. V každé škole mají kontakt do našeho centra.

Jaká témata vybíráte pro vaše semináře?

Často sami učitelé přijdou s návrhem, co by se jim líbilo nebo co jim chybí v naší nabídce. Protože naše instituce je celonárodní, vybereme se především tématy, která jsou potřebována i v celonárodním měřítku. V této době se například nejvíce zabýváme tématy týkajícími se kurikulární reformy, vzdělávání školského managementu a vzdělávání v cizích jazycích. Semináře připravujeme vždy 3/4 roku předem, přičemž naše nabídka se mění každý rok.

O jaké semináře je v dnešní době největší zájem?

V současnosti je velký zájem o semináře určené zástupcům a editelům škol v oboru managementu, například v oblasti etnicity. V poslední době jsou velmi vyhledávanými semináři tzv. kolokvia. Přitom seminářní lektor nastolí téma a nechá přítomné vyjádřit se k němu – vnést do diskuse své názory a zkušenosti.

Seminářem, který se nám v minulosti velmi osvědčil, je seminář s názvem *Autoevaluace* – hodnocení školy.

Učitelé si nejčastěji v poslední době vybírají semináře s tématem realizace školního vzdělávacího programu – tento seminář má přímý název *Realizace ŠVP*. Také je velký zájem o seminář *Koordinátor ŠVP*.

Je zájem mezi učiteli o semináře s tematikou multikulturní výchovy?

Bohužel musím přiznat, že ne. Ze své zkušenosti mohu říci, že je zájem o semináře s obecnějším zaměřením, v tomto případě o přezová témata. Nicméně multikulturní výchova samotná není žádaná. Myslím, že v současné době ani žádný takový seminář nenabízíme. Ještě se podívám... (*vyhledává v počítači potřebné informace*)... je to tak. Pro

toto pololetí ani pro pololetí následující nemáme v nabídce multikulturní výchovu. Je tu výuka etiky, která s tímto problémem může souviset. Ale jinak nic. Dokonce ani minulý rok nebyl žádný zrealizován.

Tyto semináře tedy nenabízíme z jediného důvodu – není o nich zájem, a proto když nějaký otevře, stejně se nenaplní. Máme tu připravený kurz s touto tematikou, nicméně ještě nebyl realizován a ani ho v dohledné době zařadit do plánu nebudeme.

P ÍLOHA IV.

Rozhovor s u itelkou

Jak dlouho u íte na St ední škole hospodá ské a lesnické ve Frýdlantu?

Asi 14 let.

Jaké jsou p edm ty, které na této škole vyu ujete?

D jepis, eský jazyk a ob anská výchova.

Máte na škole ještě jinou funkci?

Ano, jsem výchovný poradce a také metodik školní prevence.

Tak to za Vámi chodí studenti se svými problémy. Vyskytují se mezi nimi i problémy, které mají multikulturní p vod?

Jist . Naše škola je hodn diferencovaná co se tý e etnických menšin a konflikty mezi nimi nejsou nikterak výjime né.

Než se dostaneme ke konkrétním problém m, které jste nucena řešit, ekn te mi, jaké jsou u Vás na škole etnické menšiny.

P esné po ty Vám bohužel ne eknu, to bych musela vyhledat, ale na naší škole je velké množství Rom . Tato menšina má tedy u nás nejv tší zastoupení. Potom tu máme také zástupce vietnamské menšiny, p ípadn míšence. To by bylo z etnických menšin nejspíš vše.

Jaké jsou tedy Vaše zkušenosti s řešením problém mezi etniky?

Situace se zm nila od té doby, co škola p ijala romskou poradkyni, paní J. Paní J prošla pro tuto pozici kurzem v rámci rekvalifikace p evýchovy romské skupiny, který ji m l teoreticky p ípravit na řešení jakýchkoli problém Rom . P sobí na škole jako poradkyn , ale není

zaměstnanec školy, nýbrž kraje. Nejsme jediná škola, na které přichází - dojíždí ještě do jiné školy ve Frýdlantu.

Mezi nejčastější problémy, které s Romy máme, je špatná docházka. V takovém případě přichází paní J. k jedné do rodiny problémového žáka a domluví s ním. Snaží se, aby student opět začal docházet pravidelně do školy.

Vnímáte její příchod do Vaší školy a následovné řešení problémů pozitivně?

Bohužel ne.

Proč si myslíte, že ne?

Podle mého názoru se jejím příchodem neřeší otázka problematiky Romů na naší škole, pouze přichází více Romů do školy, a to si myslím, problém neřeší. Na naší školu totiž mohou přicházet a mohou odejít „kdykoliv“ se jim zachce. A v tom asi je největší kámen úrazu. Nedávno přivedla paní J. k nám do školy partu Romek. Navíc začaly studovat obor cestovního ruchu a služeb (např. pokojské), což si myslím, že není příliš šetrné. Dnešní společnost podle mě ještě není na multikulturní společnost připravena. Vidím to ve škole, ale i v soukromém životě. Myslím si, že lidé nechtějí potkávat zástupce jiných etnik na těchto veřejných místech, protože v nich nemají dostatek důvěry.

Jak vnímají přítomnost romské poradkyně ostatní učitelé?

Od samotné paní Jarkové vím, že ostatní učitelé si od ní udržují odstup. Já, přestože si myslím, že její přítomnost není přínosem pro řešení romské otázky na naší škole, za ní nechodím s problémy, které mám s romskými studenty. Nicméně jak jsem se dozvěděla, jsem v podstatě jediná. Ona sama se snaží ostatní učitele občas obejít a ptá se jich, zda mají nějaké problémy, se kterými by jim mohla pomoci. Cítí, že není přijímána v kolektivu, cítí se podléhá.

Věříte, že Romové mohou přicházet a odejít z vaší školy kdykoliv. Co jste tím přesvědčena?

Chci říci, že hodně Romů během roku ze školy odejde.

Takže v třetina z nich nedokončí vaši školu?

Přesně tak, v třetina z nich nedokončí. A to nemluvím pouze o chlapcích. Musíme si uvědomit, že Romové jsou specifické etnikum s velmi odlišným pojetím kultury, tradic a stylu života vůbec. Romské dívky jsou v 15, 16 letech připravené založit rodinu a není tedy výjimkou, že studentky ukončí studium před nástupem do hotelnství.

Co považujete tedy za největší problém?

Problém je, že Romové se nechytají učení a mají problém s disciplínou. Tímto chováním ale ovlivňují chování ostatních spolužáků. Neřešíme tedy problémy mezi etniky, ale problémové chování etnických menšin.

Další etnickou menšinu jste jmenovala Vietnamce. Jaké problémy souvisejí s tímto etnikem?

Vietnamská menšina se v posledních letech stává součástí naší kultury. Kromě Vietnamců máme ve škole také míšence - v třtinou mají otce Vietnamce a matku českou. V kolektivu tato menšina není příliš brána jako ostatním rovná. Pořád ještě jejich spolužáci vnímají jejich jinakost.

Dalším druhem menšin jsou menšiny dané určitou fyzickou nebo psychickou charakteristikou. Mezi nimi bychom mohli zařadit například homosexuály nebo vrcholové sportovce.

Máme ve škole jednu dívku, která má problém s identitou. Je také homosexuálně orientovaná. Jediný problém, který jsme měli, bylo oblečení. Přišla za mnou, jestli by na praxi mohla chodit v kalhotách, tedy v pánském jednotném stylu oblékání. Poté, co přinesla potvrzení od psychologa, jí tato výjimka byla umožněna. Jinak mezi ní a jejími spolužáky nebyly problémy, o kterých bych věděla.

Máte ve vaší škole nějaké socio-ekonomické menšiny?

Jist .

Vnímáte rozdíly i problémy mezi sociálně slabšími studenty a těmi, jejichž rodiny jsou finančně zajištěné?

Nevím o žádných v těchto konfliktech. Samozřejmě, že člověk vnímá narážky nebo posunky, které jsou občas samozřejmě k sociálně slabším. Nicméně u nás na škole určitě nejsou v menšině. Řekla bych, že je to právě naopak. Proto problémy nepociťuji. Škola se snaží vycházet tímto chudším studentům vstříc – pomáhá jim pomůckami. Já bych ale neřekla, že je to moc dobré. Zvykají si na to, že věci dostanou zadarmo a ti, kteří v nich si neváží. Vrací pak pomůcky zničené.

Víte ještě o dalších menšinách, které se u vás na škole vyskytují?

No ano. Tedy pokud se za multikulturní problém považuje skupina hlásící se k satanismu.

Ano, jist .

Minulý týden jsem sebrala skupinu holek sešity, které měly pokreslené satanistickými symboly. Poté se ještě ve škole k vyznání satanismu přihlásily. Bránily se tím, že ve školním řádu není zakázáno projevovat sympatie k jakémukoli –ismu.

A ještě jsme měli problém na škole s drogově závislým studentem. Mě osobně se dotýká, že se proti tomuto problému nebojuje. Pokud má někdo problémy s drogami (i přesto, že se jedná o měkké drogy), měly být vyloučeni. Nicméně zůstává na škole dál, což má samozřejmě negativní vliv na ostatní studenty.

Pokud už je to k multikulturním problémům, se kterými se ve vaší praxi setkáváte, vše, můžeme se posunout k dalšímu bodu našeho rozhovoru, a tím je připravenost Vás, učitelů, na řešení těchto multikulturních problémů a zároveň na výuku multikulturní výchovy samotnou. Jaké jsou Vaše zkušenosti se vzdáváním v oblasti multikulturní výchovy?

Za svou učitelskou kariéru jsem se nestekla s tím, že by někdo z vedení poslal někoho z učitelů na seminář týkající se této problematiky, přestože na naší škole je tato otázka velmi ožehavým tématem. Škola tedy žádné semináře učitelům nenabízí. Je pouze na vlastní iniciativu učitelů dále se vzdělávat. Škola nedávno přijala paní J., romskou poradkyni, a tím má pocit, že je vše vyřešeno.

Já jsem se zúčastnila semináře z vlastní iniciativy u pana I. Pavla. Byl to konstelační řešený seminář o Romech a byla jsem s ním velmi spokojená. Ukázal mi, jak nahlížet na daný problém z jiné perspektivy.

Sama se snažím o zorganizování semináře pro pedagogy, ale setkávám se pouze s nezájmem, a proto ještě seminář nebyl realizovaný.

A poslední otázka. Jak realizujete multikulturní výchovu vy v rámci výuky svých předmětů?

Nejvíce se této problematice věnuji v občanské výchově, kde se přímo objevují témata související s rasismem. Dále se multikulturní výchova věnuji v rámci dějepisu, například když narazíme na téma jako holocaust.

Toto téma je také součástí mé práce metodika prevence rizikového chování.

V hodinách pořádám besedy s touto tematikou, nicméně musím být velmi opatrná, neboť je to velmi citlivé téma a snadno se sklouzne na tenký led.